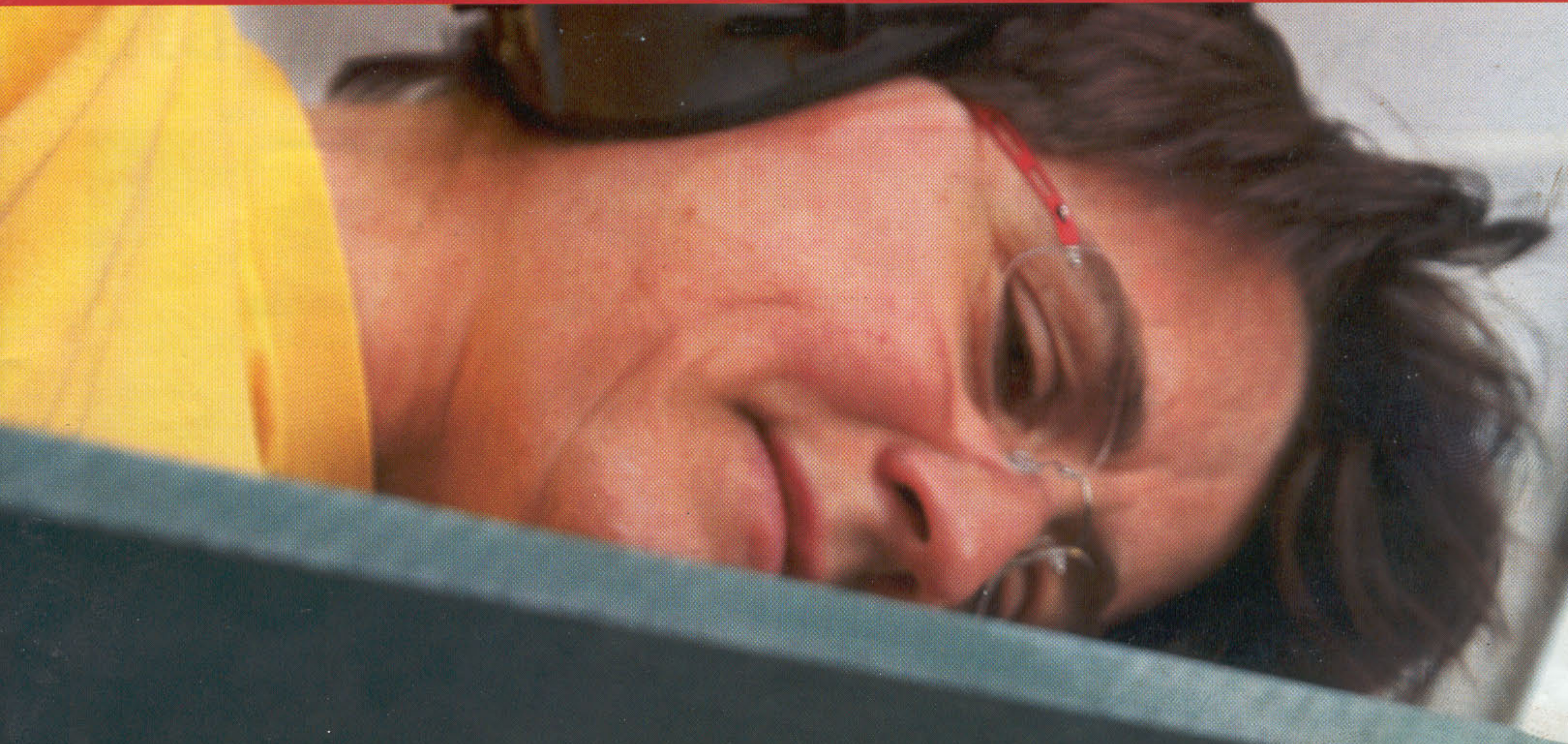

Råd & Rön

ALLTID PÅ KONSUMENTENS SIDA • NR 6 • JUNI 2007 • ÅRGÅNG 49 • PRIS 40:–

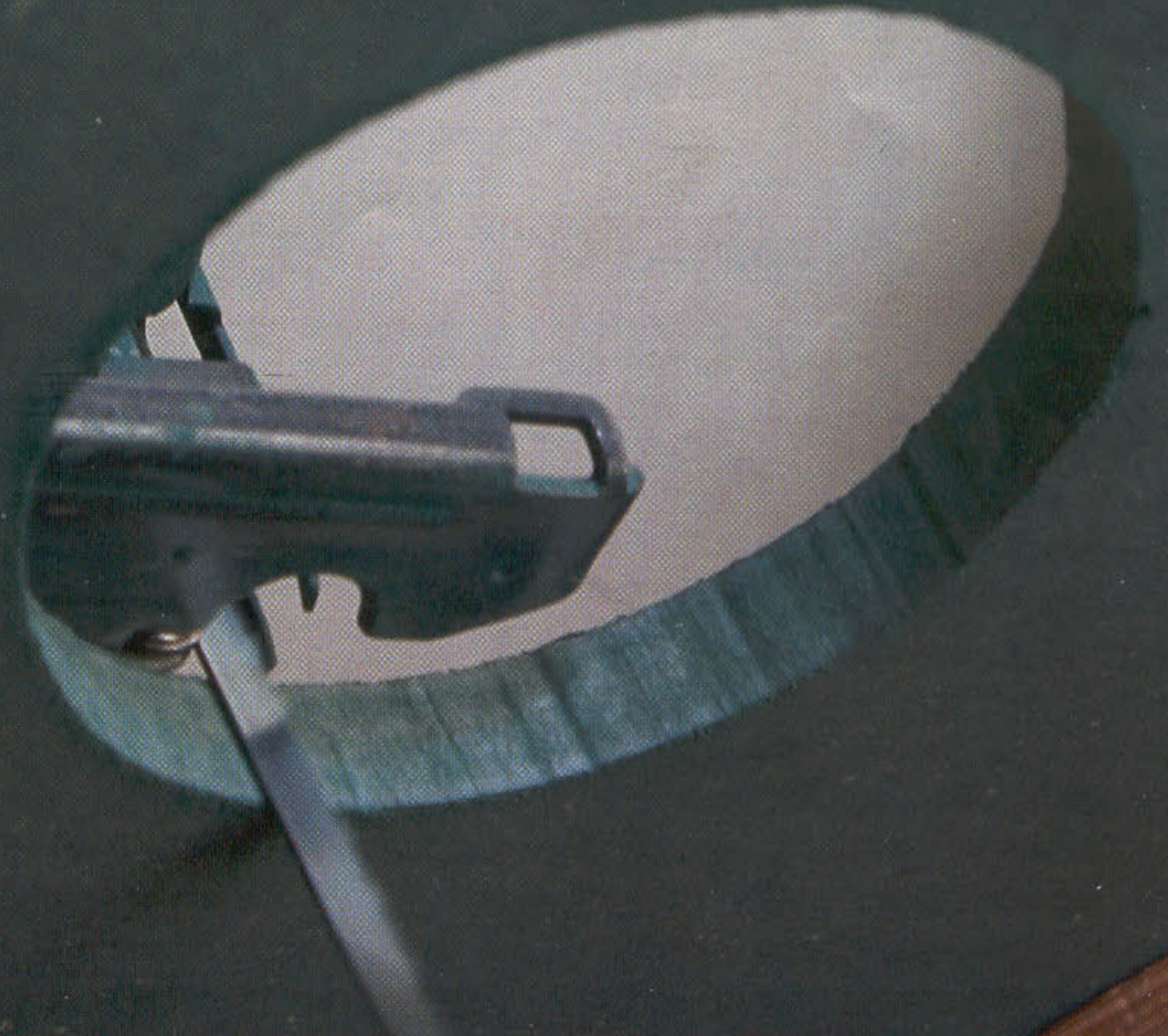
Sticksågar

Stort test av 15 modeller

BLUFFMÄKLARE
lurar sparare

NU RESER VI
i maklig takt

TVÅ JUNIORHJÄLMAR
får underkänt

TEST: Juniorhjälm 4 • Dvd-spelare 10 • Digitalkameror 22 • Sticksågar 33

**Sveriges
Konsumenter**

Nr 6 | 2007

TESTER

- 4 Juniorhjälm
- 10 Dvd-spelare
- 22 Digitalkameror
- 33 Sticksågar

TEST

ALLMÄNT

- 8 Sparare lurar
- 14 Konsumentverket krymper
- 18 Vi jämför fullkorn
- 27 Rätt begravningslokal
- 28 GMO-lax
- 30 Snigelresor på frammarsch
- 38 Krånglande kundtjänster

VARJE NUMMER

- 3 Ledare
- 15 Krönika
- 16 Notiser
- 41 Läsarbrev
- 44 Fall från Allmänna reklamationsnämnden

AKTUELLT PÅ WEBBPLATSEN: www.radron.se

FÄRSKA KONSUMENTNYHETER. På www.radron.se hittar du varje dag färsk konsumentnyheter.

FLER TESTER. På www.radron.se kan prenumeranter ta del av ytterligare tester, som inte har publicerats tidigare i tidningen. Här finns bland annat test av dammsugare, mobiler och hemmabiosystem. Vi fyller löpande på med fräscht innehåll.

ARTIKELARKIV. Prenumeranter kan läsa tidigare publicerat material.

LÖSENORD. Aktuellt lösenord till Råd & Rön's artikelarkiv: **truy4**

REDAKTIONEN

CARINA LUNDGREN

Chefredaktör, ansvarig utgivare
carina.lundgren@radron.se

EWA THIBAUD

T.f. redaktionschef
ewa.thibaud@radron.se

HELÉNE GÖTZBERG

Journalist
helene.gotzberg@radron.se

MARIA NÖJD

Journalist
maria.nojd@radron.se

SANNA ARNDT

Webbredaktör
sanna.arndt@radron.se

GÖRAN TERSMEDEN

Marknadschef
goran.tersmeden@radron.se

Råd & Rön

Besöksadress: Sveavägen 90
Postadress: Box 6086,
102 32 Stockholm
Telefon: 08-674 43 10
Telefax: 08-674 43 25
E-post: radron@radron.se
Webbplats: www.radron.se

CRISTINA FARM

Journalist
cristina.farm@radron.se

SVEN OLOV KARLSSON

Journalist
svenolov.karlsson@radron.se

PHILIP PEREIRA DOS REIS

Journalist
philip.pd.reis@radron.se

RONNY KARLSSON

Testkoordinator
ronny.karlsson@radron.se

YLVA STRÄHLE

Assistent
ylva.strahle@radron.se

PRENUMERATION

Prenumeration ett år/10 tidningar kostar 240 kronor. Angivna priser gäller endast inom Sverige. För prenumeranter i utlandet gäller andra taxor. Taltidning, inom Sverige 240 kronor.

För prenumeration kontakta: Titel Data AB, 112 86 Stockholm.
Telefon: 08-617 23 41 Telefax: 08-652 03 00
Online-kundtjänst: www.prens-service.se
Kundtjänst öppen mån.-fre. 08.30-16.00

RÅDGIVNING

Vill du ha hjälp i konsumentfrågor, vänd dig till kommunens konsumentvägledning, som du når genom kommunens telefonväxel.

Omslagsfoto: Birgitta Rydbeck

Layout: Mattias Lundqvist/The Factory of Design

Repro och tryck: Elanders Gummessons AB

Redaktionen ansvarar inte för material som insänts utan att vara beställt.

© Råd & Rön 2007. Eftertryck av artiklarna, helt eller delvis, är förbjudet.

Kundservice utan självinsikt

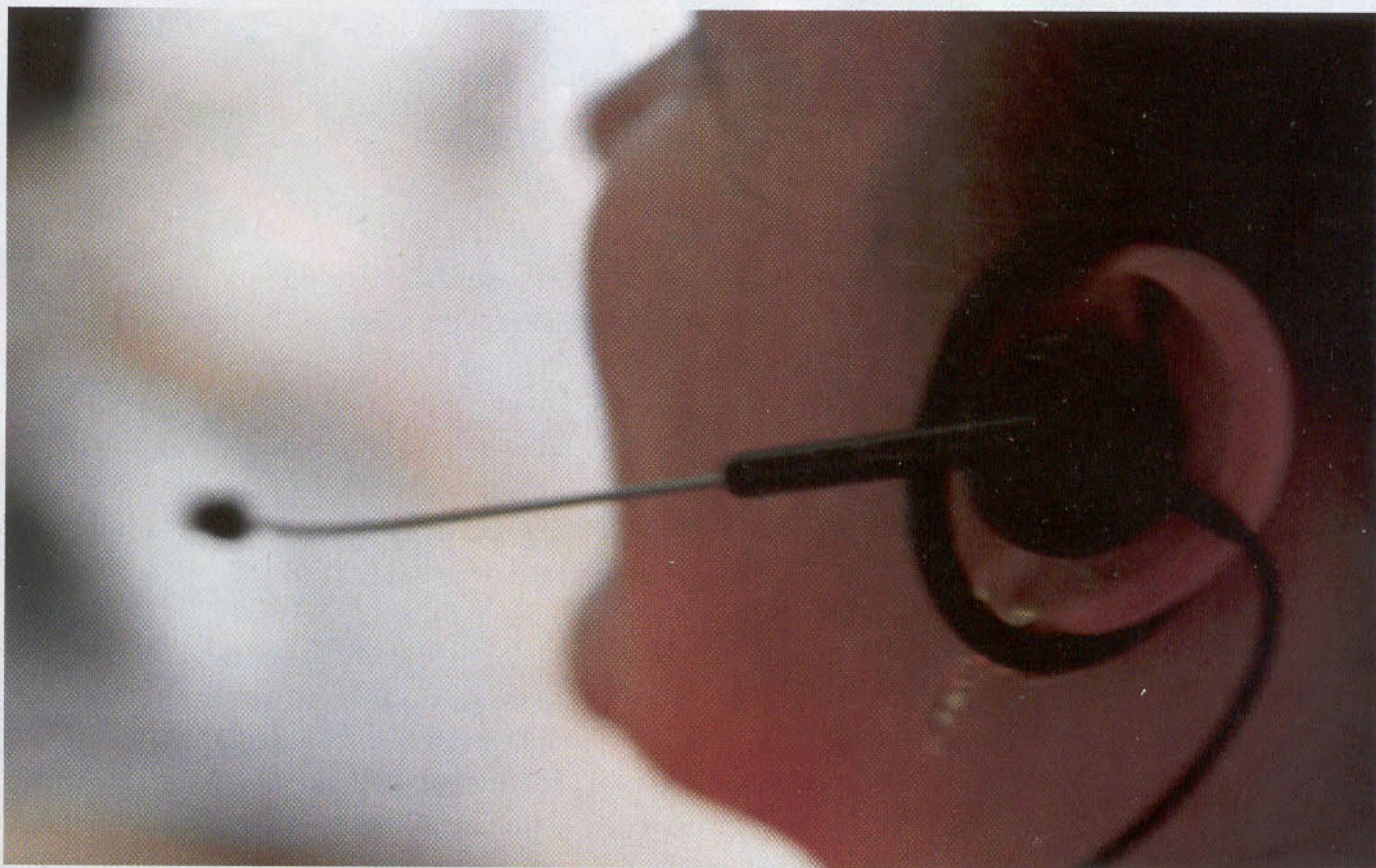

FOTO FREDRIK PERSSON/SCANPIX

Fråga vem du vill om bredband, mobilabonnemang eller byte av teleoperatör och vederbörande kommer garanterat att börja prata om problem, egna eller vänners.

För Råd & Rön berättar en man om bredbandet hos Comhem. Först glömde företaget att skicka lösenordet och det tog åtskillig tid i telefonkö för att komma fram till kundsupporten, sedan funkade inte ljudöverföringen så det gick inte att lyssna på radio.

En annan man vittnar om svårigheter att komma fram till Comhems kundsupport när bredbandet inte funkade. Servern låg nere veckovis.

En tredje man beskriver sin väntan på att få Bredbandsbolaget att koppla in bredbandet i den nya lägenheten. Flytten anmäldes i början av september förra året och i slutet av december var bredbandet fortfarande inte inkopplat. Gång på gång lovade kundsupporten datum för inkoppling men inget hände.

Därför är vår artikel om it-företagen ”Köer, krångel och kundservice” både komisk och deprimerande. Medan många, många konsumenter upplever krångel, anser branschen själv att servicen fungerar bra, eller till och med mycket bra. Hela 8 av 16 företag hänvisar i vår enkät till

att de har Sveriges bästa kundtjänst! Den kritiske läsaren undrar förstås hur många sådana utmärkelser som delas ut och varför inte något av företagen gått vinnande ur fler än en tävling.

Samtidigt är det deprimerande att en bransch som inte längre är ny, fortfarande har så svårt att ge snabb och bra service. Det krävs insikt för att förändra och förbättra.

Konsumentverket agerade tidigare blåslampa när företag eller hela branscher inte skötte sig. Men konsumentverket har förlorat mycket av sin tidigare styrka i samband med omlokaliseringen från Stockholm till Karlstad. Förutom att större delen av dem som tidigare arbetade på verket har slutat och att kompetens därmed försvunnit, är antalet anställda nu bara hälften så många jämfört med tidigare. Och många av dem har fått ägna sig åt rekrytering och flyttbestyr istället för att granska företag och branscher och kräva att de ger konsumenterna rättmätig service.

Det är bra för konsumenterna att det finns en särskild it- och telebyrå som kan ge råd och hjälp, men det är alldeles uppenbart att det också behövs en myndighet som ställer företag till svars när de skickar räkningar men inte levererar tjänster och service. □

”Medan många, många konsumenter upplever krångel, anser branschen själv att servicen fungerar bra.”

FOTO STEFAN BOHLIN

Carina Lundgren
Chefredaktör

Ska tåla hårda tag

Cykelhjälm på barn under 15 år är en självklarhet. Men alla håller inte måttet, två av hjälmarna i Råd & Rön's test får underkänt.

Alla hjälmar som säljs ska vara CE-märkta. Det innebär att tillverkarna intygar att hjälmarna har testats och går i god för att de uppfyller standardens krav. Hjälmar ska skydda huvudet vid en rejäl smäll och ska då också sitta fast ordentligt på huvudet.

Men när vi testade cykelhjälm för två år sen höll två av de CE-märkta hjälmarna inte måttet, en från Etto och en av märket Trek. De modellerna slutade sedan säljas.

När vi nu gör om testet och provar hjälm för juniorer är det återigen två hjälm som inte klarar standarden. Och återigen är det en Etto-hjälm, Etto Mosquito. Den andra hjälmen är Met Super Loopy.

Etto Mosquito klarade inte provet för stötdämpning och det är mycket allvarligt. Två likadana hjälm provades och båda misslyckades i samma delmoment.

Met Super Loopy har inte tillräckligt starka remmar, efter provet hade de töjt sig för mycket. Då sitter inte hjälmen lika säkert på huvudet. Här misslyckades två av tre testade hjälm.

Lotten Strindberg, säkerhetsexpert på Konsumentverket:

– Självklart ska cykelhjälmarna klara standarden, det är tillverkarnas ansvar.

Nya cykelhjälm ska testas av ett godkänt laboratorium innan de får CE-märkas. Sedan är det upp till tillverkarna att regelbundet testa hjälmarna och kontrollera att produktionen håller samma jämna nivå. I de här fallen har alltså kontrollen brustit.

Tillverkarna borde självmant ta sitt ansvar och sluta sälja de här modellerna. De har båda fått ta del av Råd & Rön's testresultat men har inga rimliga förklaringar till dem.

Etto hänvisar till sitt intyg för Mosqui-

to från 2002 och att de regelbundet testat sina hjälm.

Roger Lindahl på Cycleurope som marknadsför italienska Met i Sverige, hänvisar till att Met har ifrågasatt hur testet, som utförts på ett godkänt laboratorium, har gjorts. Den kritiken har Råd & Rön tillsammans med den internationella testorganisationen ICRT kunnat tillbakavisa.

Klarar testet med råge

Elva av de testade hjälmarna klarar testerna enligt standardens krav, flera av dem med råge. De kan ta riktigt rejäla smällar och har ordentlig styrka i remmarna. Bäst resultat fick Bells Trigger och Giro's Flurry.

Vi har också provat hur bekväma hjälmarna är, något som det inte finns test för i standarden men som är väl så viktigt enligt Lotten Strindberg.

– Det är glädjande att tillverkarna utvecklar hakbanden och möjligheten att enkelt anpassa hjälmen till huvudets storlek. Ju bekvämare hjälmen är desto större chans att den används vid varje cykeltur.

Det är också viktigt från säkerhetssynpunkt att hjälmarna sitter ordentligt på huvudet, varken för långt fram eller för långt bak. Hakbandet ska sitta ordentligt fast men inte så att det klämmer.

Prova alltid ut hjälmen på barnet i butiken, köp inte en hjälm att växa i! Nu finns olika system som man kan reglera storleken på hjälmen med, det bästa är en liten ratt som du reglerar huvudbandet inne i hjälmen med.

På sommaren är det lätt att det blir svettigt i hjälmen, därför har vi också provat hur bra ventilationen i hjälmarna fungerar.

Hjälmar ska vara märkta med hur

man ska bära dem för att de ska vara säkra. Den märkningen saknar Ettos hjälm.

Småbarnshjälm

Cykelhjälmarna i det här testet är för barn över sju år. Den standard som de testats efter är densamma som för vuxenhjälm.

Barn under sju år ska ha en småbarnshjälm med grönt spänne. Det är ett spänne som är konstruerat för att lösa ut vid en viss belastning till skillnad från spännet på vanliga cykelhjälm, som ska sitta fast väldigt hårt. Det gröna spännet har tagits fram därför att små barn rätt vad det är släpper cykeln och börjar leka utan att ta av sig hjälmen. Det har hänt flera olyckor med barn som fastnat med hjälmen i lekredskap och blivit hängande eftersom hakbandet i cykelhjälm inte öppnats.

Hjälmen med grönt spänne testas enligt en annan standard än övriga cykelhjälm men ger samma skydd som dem. Konsumentverket, NTF, Vägverket och Väg- och trafikinstitutet står eniga bakom småbarnshjälmen. Ändå har de inte riktigt fått cykelhandeln med sig och det kan vara svårt att få tag på en hjälm med grönt spänne ute i cykelbutikerna. Många sportkedjor säljer dock småbarnshjälmarna. □

TEXT CRISTINA FARM
FOTO HÅKAN LINDGREN

TESTRESULTAT ►

De två bästa hjälmarna i vårt test, Bell Trigger och Giro Flurry, tål hårda slag. Hanna Bokliden, 13 år kollar på lillbrorsan David, 11 år, båda från Nacka.

Tillverkare Modell	Bell Trigger	Giro Flurry	Specialized Air Force Youth	Cratoni Kid Cross	Limar 310 Kid	Met Super Buddy
Samlat betyg	69	69	67	65	62	61
Cirka pris	450:–	470:–	500:–	300:–	250:–	350:–
Säkerhetstest, betyg	6	6	5	6	4	5
Stötdämpning, betyg	6	6	5	6	4	5
Efter forcerat åldrande, betyg	9	7	7	8	6	8
Efter forcerat åldrande, kraft	159 G	194 G	183 G	166 G	212 G	165 G
Vid -20 °C, betyg	6	7	6	7	5	5
Vid -20 °C, kraft	207 G	198 G	218 G	200 G	237 G	236 G
Styrka i remmarna, betyg	7	7	6	6	6	6
Praktiska tester, betyg	8	7	8	7	8	8
Bekvämlighet	8	8	9	7	7	8
Sätta på och ta av	8	8	8	7	9	8
Inställningsmöjlighet	9	7	9	6	8	8
Ventilation	6	7	8	6	6	7
Mekanism för storleksändring	Ratt	Ratt	Snäppfäste	Ratt	Ratt	Ratt
Minsta storlek	50 cm	50 cm	50 cm	49 cm	50 cm	52 cm
Största storlek	57 cm	57 cm	58 cm	55 cm	57 cm	57 cm
Instruktioner	9	9	9	9	9	9
Märkning	9	9	9	9	9	9
Utformning	7	7	6	7	8	6
Vikt	235 g	255 g	300 g	230 g	290 g	290 g

Vad säger tabellen?

Testet är utfört i samarbete med den internationella testorganisationen ICRT där Råd & Rön är medlem.

Samlat betyg har en 100-gradig skala, där 1 är sämst och 100 är bäst. Delbetyg har en 9-gradig skala, där 1 är sämst och 9 är bäst.

Samlat betyg: Ett sammanvägt betyg som är viktat: säkerhetstest 50 procent, praktiska tester 25 procent, utformning 15 procent, instruktioner 5 procent och märkning 5 procent. Säkerhetstestet är dock utslagsgivande. Om hjälmen underkänns i ett moment här så underkänns den för hela testet.

Cirka pris: Hämtat från leverantörerna i maj 2007.

Säkerhetstest: Hjälmar har provats enligt kraven i den europeiska

standarden EN1078 som gäller för cykelhjälm.

Stötdämpning: Har provats genom att hjälmar sätts fast på ett provhuvud som får falla mot ett plant underlag respektive en 90 graders kantsten. Acceleration och inbromsning mäts i G. Värdet får inte överstiga 250 G. Ju lägre värde desto bättre.

Styrka i remmarna: Hjälmen ska inte kunna ramla av huvudet utan att man öppnar spännet. Det testas genom att man fäster en krok i den bakre delen av hjälmen med en 10-kilos tyngd och försöker dra den framåt.

Synfält: Hjälmen ska inte begränsa synfältet. Alla hjälmar fick bra betyg, därför anges det inte i tabellen.

Praktiska tester: En panel med sex 9-åringar, både flickor och pojkar, har provat hjälmarna.

Bekvämlighet: Hur bra hjälmarna sitter och att de inte trycker för hårt.

Sätta på och ta av: Hur lätt det är att sätta på och ta av sig hjälmen, att knäppa igen och öppna spänne och hur bekvämt de sitter.

Ställa in storlek: Hur enkelt man ställer in storleken med hjälp av huvudbandet och ratt, snäppfäste eller kardborre.

Ventilation: Har mätts i laboratorium på ett provhuvud.

Mekanism för storleksändring: Med ratt ställer du enklast in storleken på hjälmen.

Instruktioner: Det ska finnas instruktioner i hjälmen om hur den ska bäras, mitt på huvudet: inte för långt fram och inte bak i nacken.

Märkning: En rad uppgifter ska finnas i hjälmen: EN 1078 som visar att den uppfyller standardens krav, CE-märkning, tillverkare, typ av hjälm, storlek, vikt, tillverkningstid med mera.

Utformning: Hur bra huvudbandet är och hur det är fastsatt i hjälmen. Ratt för storleksändring ger högre poäng. Högre betyg ges också till hjälmar där de olika skikten är gjutna i ett stycke istället för limmade. Insektsskydd ger pluspoäng.

	Trek Little Dipper	Trek Vapor Youth	Bell Bellino	Etto Ettino	Giro Rodeo	Etto Mosquito	Met Super Loopy
	61	61	60	59	59	– UNDERKÄND	– UNDERKÄND
	300:–	400:–	300:–	300:–	300:–	400:–	450:–
	5	5	5	5	5	1	1
	5	5	5	5	5	1	8
	8	6	7	7	7	8	9
	167 G	217 G	193 G	186 G	199 G	170 G	159 G
	5	5	5	5	5	1	8
	224 G	236 G	234 G	230 G	228 G	262 G	168 G
	8	7	7	5	8	5	1
	6	7	6	8	6	8	8
	6	7	6	8	7	9	8
	6	8	6	8	7	7	7
	6	7	6	7	6	8	9
	7	6	7	6	5	7	7
	Kardborre	Ratt	Ratt	Ratt	Ratt	Ratt	Ratt
	47 cm	48 cm	48 cm	52 cm	50 cm	48 cm	52 cm
	50 cm	56 cm	52 cm	57 cm	55 cm	51 cm	57 cm
	9	9	9	3	9	3	9
	9	9	9	9	9	9	9
	6	7	8	8	7	8	7
	220 g LÄTTAST	275 g	225 g	265 g	265 g	225 g	235 g

Kort om testet

Bell Trigger och Giro Flurry får bäst resultat. De har mycket bra stöt-dämpning, starka remmar som håller hjälmen på plats och är bekväma att ha på sig.

Specialized Air Force Youth är den bekvämaste hjälmen.

Två hjälmar får underkänt: Etto Mosquito klarar inte provet för stöt-dämpning och Met Super Loopy har remmar som töjer sig.

Ettos hjälmar har även dålig märkning.

Leverantörer

Bell och Giro: 018-56 16 00,
www.hallmansports.se

Cratoni: 0140-38 50 30,
www.jofrab.se

Etto: 0346-125 22, www.etto.no

Limar: 060-66 98 00,
www.jaguarverken.se

Met: 0340-860 00,
www.crescent.se

Specialized: +45-26 31 50 17,
www.tokind.dk

Trek : 031-727 63 00,
www.duells.se

Tänk på när du köper hjälm

- Prova alltid hjälmen i affären.
- Köp en hjälm som passar, inte för att växa i.
- Hakbandet ska sitta fast, men inte klämma.
- Hjälmen ska kännas bekväm.

Lurade på sparpengarna

Räntor på 14–15 procent och ändå ett säkert sparande, lovade Acme och andra bluffbolag. Visst var det för bra för att vara sant. Hundratals småsparare blev av med sina pengar.

Men det är lätt att låta sig luras när man tröttnat på bankernas låga sparräntor. Annika Hernodh, Konsumenternas bank- och finansbyrå, lotsar dig i spardjungeln.

Acme Associates orsakade stora rubriker förra året. Försäkringsförmedlaren Providentor rådde hundratals småsparare att köpa certifikat i Acme som hade kopplingar till ett företag i Luxemburg. Räntor på upp till 15 procent och ett säkert sparande utlovades. Det lät så säkert och lönsamt att många till och med belånade sina hus för att kunna köpa certifikaten.

När Finansinspektionen efter nära ett års utredning avslag Acmes ansökan om att få bedriva inlåningsverksamhet – som de i praktiken redan höll på med – sprack bubblan. Konkursen i september avslöjade att det ”säkra” placeringsbolaget inte varit något annat än ekonomisk brottslighet. Småspararnas pengar hade gått till ägarnas lyxliv och runnit ut ur landet. Av 160 insatta miljoner finns idag inte många kronor kvar i Sverige.

Providentor visade sig ha delvis samma ägare som Acme och gick senare också i konkurs.

Farel Kapital, som driver webbplatsen www.espar.se, hörde även det till ”företagsgruppen” och erbjöd liknande vinster innan det stoppades av Finansinspektionen.

Custodia och Allmänna Kapital är exempel på andra bluffbolag som lurat småspararna det senaste året.

Bluffmakarnas år

Annika Hernodh hade som nytilträd chef för Konsumenternas bank- och finansbyrå en hektisk tid. Åtskilliga konsumenter ringde och undrade förtvivlat hur de skulle kunna få tillbaka sina pengar.

– Ja, det var verkligen bluffmakarnas år, suckar hon. Det sorgliga är att många konsumenter trodde att de placerat sina pengar i säkra sparkonton.

Uppriktigt sagt, hur kan man vara så naiv att man satsar sitt sparkapital i okända företag?

Annika Hernodh håller inte med om att det är så enkelt. Providentor presenterade Acme som en säker placering och gav sken av seriositet. Till saken hör att SEB hade ett kontor i samma fastighet i Göteborg. En tjänsteman från banken kom upp till Providentor/Acme och följde med kunden ner till bankkontoret när han eller hon skulle belåna sitt hus. Den etablerade storbanken blev en bekräftelse på att placeringen var seriös, även om SEB egentligen inte hade med saken att göra.

– Men man skulle ha dragit öronen åt sig när rådgivaren pratade om en säker placering med så hög ränta. Hög avkastning är nästan alltid förbunden med hög risk.

2004 avreglerades marknaden och alla

inlåningsföretag fick automatiskt rätt till inlåning utan att Finansinspektionen granskar dem. De registreras hos myndigheten, men behöver inte stå under tillsyn av den. Skillnaden är viktig, i det senare fallet omfattas företaget av den statliga insättningsgarantin. Vid en eventuell konkurs går staten in och garanterar spararnas ersättning upp till 250 000 kronor. Farel var till exempel registrerat, men stod inte under Finansinspektionens tillsyn. Vid konkursen var spararnas pengar förlorade.

Radikal avreglering

Finansinspektionen har kritiserats för att agera för långsamt och inte varnat i tid för företag som de känt till varit på obestånd, bland annat Allmänna Kapital.

Helena Östman, informationschef på Finansinspektionen:

– Jag beklagar att vi agerade för sent när det gäller Allmänna Kapital. Men i andra fall, som när det gäller Custodia, har vi kritiserats för att vara för snabba med att stoppa företaget.

Problemet är framför allt den radikala avregleringen, menar hon.

– När ett företag registreras hos oss kan vi bara kontrollera att ägarna inte är ekonomiska brottslingar. Vi får inte gå in och göra samma noggranna kontroll som vi gör av företag vi har tillsyn över. Vi vill antingen ha full tillsyn över företagen eller ingen registrering alls. Vi har uppvakttat regeringen flera gånger utan att få något gehör för det.

Även på Konsumentverket/KO känner man sig maktlös inför bluffföretagen. Myndigheten fick omkring 330 anmälningar mot Acme från olyckliga småsparare och planerade processer både mot Acme och Providentor innan de gick i konkurs. Nu finns inga företrädare för företagen att ställa till svars. Vart småspararnas pengar tagit vägen vet ingen i dagsläget. Gunnar Wikström, KO-sekretariatet:

– Vi har försökt få kontakt med myndigheterna i Luxemburg men de hänvisar till banksekretessen. För att komma åt den här typen av företag krävs en lagändring.

Obefintliga räntor

Annika Hernodh kan förstå varför småspararna frestas av inlåningsbolagen. Bankernas räntor på vanliga sparkonton har i många år varit obefintliga. Samtidigt har de som haft kunskap om aktier (och tur) gjort klipp på börsen. Och vem vill inte göra klipp...?

Om man vill ha en säker placering gör man dock klokt i att hålla sig till vanliga sparkonton. På senare tid har konkurren-

sen från nischbankerna pressat upp sparräntorna. Danske bank och Parex, en let-tisk bank, ger 4 procent på vanliga sparkonton. Ica-banken har alltid haft bra ränta. Storbankerna har också börjat höja sparräntan, SEB till 2 procent och Handelsbanken till 2,75 procent. Bolåneinstitutet SBAB har startat ett sparande och konkurrerar om kunderna. Bekvämt med lån och sparande på samma ställe.

Det finns andra typer av sparande som bankerna tagit fram, exempelvis aktie-indexfonder, med högre ränta på längre sikt men som också är förenade med viss risk. Om man behöver pengarna snabbt kan man bli tvungen att sälja när det är nedgång på börsen.

– Visst, det är ett bra beteende att försöka få högre avkastning på sina pengar, säger Annika Hernodh. Men det gäller också att skaffa sig kunskap. Produkterna som säljs är ofta komplicerade. Även om rådgivarna har fått ett ökat ansvar gentemot dig som kund är det alltid du själv som ansvarar för placeringen.

Låna inte till sparande

Några bra råd: Våga vara dum och fråga om du inte förstår. Och skriv aldrig på några papper vid sittande bord. Låna aldrig till investeringar.

Du kan bli uppringd av rena bedragare, som lockar med investeringar med hög utdelning. De kan verka oerhört proffsiga med snygga hemsidor. Ställ motfrågor, be att få komma upp på kontoret. På Finansinspektionens hemsida finns en diger varningslista över internationella bluffbanker som opererar utan några som helst tillstånd.

Konsumenternas bank- och finansbyrå har just öppnat en översikt på sin hemsida över sparkonton som omfattas av den statliga insättningsgarantin. Den kommer att uppdateras kontinuerligt med aktuella räntor. □

TEXT CRISTINA FARM
ILLUSTRATION ANDRÉ PRAH

Laserkriget

Nu kommer dvd-spelare som klarar att visa högupplöst film – blu-ray och hd-dvd. Bildkvaliteten på spelarna är så hög att dagens tv-apparater inte kan matcha dem. Dessutom slåss två format om tronen, precis som i videospelarnas barndom.

Vänta med köp. Det kanske något pekpinneaktiga rådet går knapptast att undvika när det gäller de nya spelarna för högupplöst film. Förutom att priset för ny teknik alltid är högt under det första året strider de olika formaten blu-ray och hd-dvd om konsumenternas och filmbolagens gunst. Och ingen kan säga vem segraren blir.

– Precis som med videosystemet vhs är det inte nödvändigtvis den bästa tekniken som avgör vem som vinner, utan den teknik som har det bästa och bredaste utbudet av filmer och tv-serier, säger Kåre Synnes, lektor i medieteknik på Luleå tekniska universitet.

I Råd & Rönns test ser man inte några kvalitetsskillnader på de olika formaten.

Alla blu-ray och hd-dvd-spelarna i testet får mycket bra betyg för bildkvaliteten. Samtidigt får de bara marginellt bättre än de traditionella dvd-spelare av hög kvalitet, med så kallad uppskalningsfunktion, som använts som referenser i testet.

Spelkonsoler sämre

I testet finns också två spelkonsoler med spelare för högupplöst film, Playstation 3 och X-box 360. Prisvärda alternativ för den som också gillar att spela, kan man tycka. Men förutom att de har sämre ljud och drar mycket ström är de mycket krångligare att använda för filmvisning än de andra spelarna. Betyget för X-boxen dras ner ordentligt av den höga effektförbrukningen och saknar HDMI-anslutning, vilket innebär att den inte klarar att visa full-hd-kvalitet. Dessutom ger den ifrån sig ett mycket störande bakgrundsljud vid filmspelning.

Kåre Synnes säger att det redan nu går att se några tydliga trender på filmspelarsfronten. En är att det kommer fler spe-

lare som klarar av att visa flera format, både blu-ray och hd-dvd. En annan är att vi lämnar skivsystemet helt och laddar ner filmer direkt till vår egen dator.

– Man kan också tänka sig att mediebolagen säljer en lågupplöst version på nätet och en högupplöst version på skiva.

I Sverige finns redan en etablerad nedladdningskultur, så här kan ett sådant systemskifte gå fort, säger Kåre Synnes, som tror att de nya spelarna kommer att leva ett par år innan vi går över till nästa system.

– Utbudet talar idag till blu-ray-spelarnas fördel, men priset är också en viktig faktor som påverkar konsumenterna.

Teknikföretagen brukar av ekonomiska skäl satsa på det system som de redan har mest patenträtter till. Ju fler stora teknikföretag som stöder ett visst system desto intressantare blir det för mediebolagen som vill nå så många konsumenter som möjligt. Idag produceras en hel del filmtitlar bara för blu-ray, men Hollywoods stora filmbolag Paramount Pictures och Warner har sagt att de ger ut filmerna i bägge formaten tills vidare.

Den hd-dvd-spelare som Råd & Rön har testat, Toshiba HD-E1, ligger flera tusenlappar under den billigaste blu-ray-spelaren.

– Att tillverka hd-dvd är relativt enkelt eftersom systemet bygger på samma standard som vanlig dvd. Blu-ray är däremot ett helt nytt system som krävt stora utvecklingskostnader, säger Henrik Johansson, marknadsansvarig på Toshiba.

Kombimodeller

LG har redan tagit fram en kombimodell som klarar båda systemen, BH 100E, men som inte finns med i det här testet. När den, då ensam i sitt slag, lanserades i Sverige under våren, låg priset på mellan

14 500 och 15 000 kronor. En konkurrerande modell väntas i höst.

Arne Lundberg, tv-säljare i Stockholm, säger att hybridmodeller kan vara en lösning, men oftast får man betala mer och det är inte säkert att man behöver båda systemen.

– Man brukar välja att satsa på det ena eller det andra och inte stå på två ben. Jag tror att det utkristalliserar sig under det närmaste året vilket system som kommer att dominera.

Bortsett från bättre bild och ljud gör den stora lagringskapaciteten på hd-dvd och blu-ray-skivor att man kan anpassa filminnehållet ännu mer efter olika behov och önskemål. Man kan välja sekvenser, titta på extra material och så kallat kommentatorspar, då regissören beskriver olika sekvenser parallellt med att filmen rullar. Men det kan också bli möjligt att välja slut på filmen – lyckligt eller sorgligt. En del sådana produktioner finns redan för tv i USA.

Det stora lagringsutrymmet kan också användas för att anpassa filmen för hörsel- och synskadade.

– Framtiden är definitivt digital nedladdning även för högupplöst material, säger Kåre Synnes.

– Det är speciellt tydligt hos SVT, som främst satsar på två områden – högupplöst material i bredbildsformat och distribution över nätet via deras webbplats. Det enda som håller tillbaka omvandlingen är upphovsrättsfrågor som rädslan för piratkopiering. Hd-dvd och blu-ray fyller behovet av en kontrollerad distribution av högupplöst material till dess att denna omvandling skett. □

TEXT MARIA NÖJD

FOTO ITAR/TASS

TESTRESULTAT ►

Hd-dvd och blu-ray

Blu-ray och hd-dvd använder blå-violett laser istället för röd, med en våglängd som gör det möjligt att lagra mycket mer information än på en vanlig dvd-skiva.

Blu-ray-skivan rymmer som mest 25 gigabyte per lager jämfört med dvd-skivans 4,7 gigabyte. Hd-dvd rymmer max 15 gigabyte per lager. De hd-dvd-filmer som hittills har släppts innehåller oftast två lager och rymmer alltså 30 gigabyte. Båda alternativen är avsevärt dyrare än en vanlig dvd-film – runt 300 kronor i maj 2007.

De två olika formaten har sina för- och nackdelar. Blu-ray stöds av flera stora elektronik-tillverkare, men också av de flesta stora filmbolagen, datorföretaget Apple och spelkonso-len Sony Playstation. Hd-dvd stöds av färre stora elektronik-tillverkare, Microsoft Windows och X-box.

En stor fördel för hd-dvd-spelare är annars det betydligt lägre priset.

Så här gick testet till:

Syftet med testet är att undersöka om man alls behöver en spelare med hög upplösning eller om en dvd-spelare av hög kvalitet med uppskalningsfunktion duger lika bra.

I testet finns: 1 hd-dvd-spelare, 2 blu-ray-spelare, en spelkonsol med in-

byggd blu-ray-spelare, en spelkonsol med extern hd-dvd-spelare och två vanliga dvd-spelare av hög kvalitet.

Spelkonsolerna är i första hand tänkta att användas för spel och saknar därför display på framsidan. Spelkontrollerna används som fjärrkontroller.

Tillverkare Modell	1. Samsung BD-P1000	2. Panasonic DMP-BD10	3. Toshiba HD-E1
Typ av spelare	Blu-ray	Blu-ray	Hd-dvd
Samlat betyg	79	78	77
Pris PrisRunner.se	5 731–8 578:–	9 850–14 995:–	3 621–6 490:–
Bildkvalitet, betyg	8	8	8
Kontrast	9	9	9
Ljusstyrka	9	9	9
Färgåtergivning	9	9	9
Upplösning och detaljskärpa	9	9	9
Ljudkvalitet, betyg	9	9	9
Hanterbarhet, betyg	7	6	7
Fjärrkontroll	7	7	6
Kontroller på spelaren	4	5	3
Inläsningstid Blu-ray-skiva eller hd-dvd	23 sek.	39 sek.	26 sek.
Inläsningstid dvd	19 sek.	23 sek.	15 sek.
Manual	7	6	7
Felkorrigering, betyg	8	6	4
Mångsidighet, betyg	7	7	6
Miljöpåverkan, betyg	8	9	8
Effektförbrukning	7	9	8
Effektförbrukning, standby	1,2 W	0,5 W	0,7 W
Effektförbrukning, filmvisning	49 W	24 W	27 W
Ljudnivå	9	9	8
HDMI-utgång	Ja	Ja	Ja
Mått, bredd x höjd x djup	43 x 8 x 33 cm	43 x 8 x 34 cm	43 x 6 x 35 cm
Vikt	4,3 kg	4,5 kg	4,0 kg

Vad säger tabellen?

Testet är gjort i samarbete med den internationella testorganisationen ICRT, där Råd & Rön är medlem. Samlat betyg ges i skala 1–100, där 100 är bäst, delbetyg ges i skala 1–9 där 9 är bäst.

PrisPrisRunner.se: Uppgifterna är inhämtade av Pricerunner i maj 2007. Priserna kan variera från dag till dag.

Samlat betyg: Ett samlat betyg för de olika delbetygen. Betyget är viktat enligt följande: bildkvalitet

35 procent, ljudkvalitet 20 procent, hanterbarhet 20 procent, felkorrigering 5 procent, mångsidighet 10 procent, miljöpåverkan 10 procent.

Bildkvalitet: Spelarens bildkvalitet har testats i två omgångar. Först med en full-hdtv av hög kvalitet med 40 tumers lcd-skärm. Dvd-spelarna (de utan blu-ray och hd-dvd) har även bedömts med uppskalningsfunktionen. Man har också gjort ett simultantest på 3 olika tv-apparater: tjock-

tv, lcd och plasma. Bildkvaliteten har bedömts av en tränad panel med 5 personer. I bedömningen ingår bland annat kontrast, ljus, färg, skärpa.

Ljudkvalitet: Har bedömts på cd och dvd av en tränad panel med 5 personer, med mottagare och högtalare av hög kvalitet.

Hanterbarhet: Detta är också ett paneltest. Omdömet gäller bland annat instruktioner, anslutning, fjärrkontroll, display och snabbhet.

Felkorrigering: Hur bra spelaren klarar av att korrigera fel i skivorna, som hack och gropar.

Mångsidighet: Bedömning av spelarens olika funktioner.

Miljöpåverkan: Hur mycket ström apparaten förbrukar och hur mycket den låter vid filmspelning.

HDMI-utgång: För visning av full-hd.

4. Denon DVD-1930	5. Panasonic DVD-S99EG-S	6. Sony Playstation 3	7. Microsoft X-Box 360 med extern spelare
Dvd med uppskalning	Dvd med uppskalning	Spelkonsol med Blu-ray	Spelkonsol med extern hd-dvd
75	73	71	44
3 198:--	2 845-3 400:--	5 690-9 590:--	4 284-6 084:--
7	7	8	8
8	8	9	9
8	8	9	9
8	8	9	8
6	5	9	9
9	9	9	9
7	6	5	5
5	6	5	7
6	5	1	1
-	-	22 sek.	24 sek.
14 sek.	12 sek.	24 sek.	14 sek.
4	4	4	3
8	7	6	6
7	7	5	4
9	9	6	1
8	9	6	4
1,3 W	0,5 W	1,6 W	3,8 W
15 W	17 W	175 W	154 W
9	9	7	1
Ja	Ja	Ja	Nej
44x7x31 cm	43x5x25 cm	33x10x28 cm	31x9x26 cm (X-Box) 18x6x24 cm (hd-drive)
2,5 kg	2,6 kg	5,0 kg	4,4 kg (X-Box + spänningsaggregat) 1,4 kg (hd + spänningsaggregat)

INGEN HDMI-
UTGÅNG

Kort om testet

Blu-ray och hd-dvd-spelare är möjligtvis något att satsa på för de absoluta filmfreaken. För andra är det nog smartare att avvakta utvecklingen en tid. Redan nu är exempelvis så kallade kombimodeller på gång. Spelarna med blu-ray eller hd-dvd är dyra och ger marginellt bättre kvalitet än traditionella dvd-spelare av hög kvalitet. Med dagens tv-apparater är det svårt att uppleva skillnaden

som kostar många tusenlappar extra.

Spelkonsoler som kan visa högupplöst film kan vara ett alternativ, men de drar mer ström och är krångligare att använda. X-boxen klarar sig betydligt sämre än konkurrenten Playstation 3.

I testet finns också två vanliga dvd-spelare av hög kvalitet, med så kallad uppskalningsfunktion.

Alla spelarna får bra betyg för bildkvaliteten och toppbetyg för ljudet. Referensspelarna fick sämre betyg för skärpa och detaljrikedom i bilden.

Däremot tar det längre tid för de högupplösta spelarna att läsa in skivan innan filmen sätter igång.

Leverantörer

Toshiba: 08-734 46 60,
www.toshiba.se

Panasonic: 08-680 26 00,
www.panasonic.se

Samsung: 0771-40 02 00,
www.samsung.se

Sony: 08-585 450 00, www.sony.se

Microsoft: 08-752 56 00,
www.microsoft.com/sverige

Denon: www.denon.com

Hi-Fi Klubben, Göteborg:
031-335 10 10, ww.hifiklubben.se

Konsumentverkets verksamhet har drastiskt begränsats på grund av de stora kostnaderna som flytten inneburit. Håkan Sandejö, generaldirektör på verket, säger att verket behöver tillskott för att kunna vara slagkraftigt.

Sämre konsumentservice

Sedan Konsumentverket flyttades till Karlstad har verksamheten krympt ordentligt. Nu finns bara hälften så många anställda som före flyttlasset. Det innebär sämre service för konsumenterna.

2005 beslutade den förra regeringen att flytta Konsumentverket till Karlstad. Ulrica Messing som var ansvarig minister sade gång på gång att verksamheten absolut inte skulle bli lidande.

Men sedan dess har verksamheten krympt och konsumenttjänster försvunnit. Flytten har varit dyr och Konsumentverket har idag en ansträngd ekonomi, vilket har tvingat fram nedskärningar. De flesta anställda valde att inte följa med till Karlstad och idag har Konsumentverket bara hälften så många anställda som före flytten, de flesta nyanställda.

Ett exempel på vad nedskärningarna leder till är att Konsumentverket förra året bara drev ett enda ärende till marknadsdomstolen. Andra år har verket drivit mellan 25 till 40 ärenden.

– Detta påverkar rättsäkerheten. Mäniskor gör anmälningar mot oseriösa företag men vi hinner inte med att följa upp ärendena, säger Ulrika Runesdotter Carlsson, ordförande i ST på Konsumentverket.

Många konsumenter har under åren an-

vänt sig av tjänsterna på Konsumentverkets hemsida. Budgetkalkylen, Bankkalkylen, Elpriser, Energikalkylen, Begbilguiden, Nybilsguiden, Köpguiden, bandbreddstestet TPTEST och Telepriskollen är alla populära och användbara tjänster. Omkring nio miljoner besökare om året har webbplatsen haft.

Budgetkalkylen har försvunnit eftersom den inte har kunnat uppdateras. De andra tjänsterna har också försvunnit eller är på väg att försvinna. Några kommer att återuppträda på andra webbplatser, men vilka är inte klart ännu. Någon samlad tjänst för konsumenter kommer inte att finnas i framtiden.

– Sidan har varit en bred konsumentportal. Nu blir den smalare och fokuserad på tre kärnområden: konsumenträtt, företagare och produktsäkerhet, säger Ulrika Runesdotter Carlsson.

Påverkat verksamheten

Håkan Sandesjö är generaldirektör på Konsumentverket. Han tillträdde efter beslutet om omlokaliseringen.

– Jag har hört sägas att vissa på fullt allvar påstod att flytten inte skulle påverka verksamheten. Men var och en förstår att den personalomsättning som vi har haft drastiskt påverkar möjligheterna att utföra våra uppdrag. Många medarbetare har fått

ägna en stor del av sin tid till rekryteringsfrågor, planering och genomförande av flytten.

En besvärlig situation

Konsumentminister Nyamko Sabuni anser inte att svenska konsumenter drabbas:

– Jag är medveten om Konsumentverkets besvärliga situation. Men svenska konsumenter har alltjämt ett gott skydd och har goda möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda. De har också tillgång till vägledning och rådgivning från både kommunala konsumentvägledare och de särskilda byråer som finns inom olika branscher.

Hur ser du på det som händer med Konsumentverket?

– Jag följer Konsumentverkets utveckling noga. Den ansträngda ekonomin, som främst beror på flytten till Karlstad, är temporär. På längre sikt kommer Konsumentverket att klara sig bra på sina anslag. Jag är medveten om problemen med kompetensöverföring men vet också att verket har rekryterat många kompetenta nya medarbetare. Det är tråkigt men beror faktiskt på den förra regeringens omlokaliseringsbeslut.

TEXT HELENE GÖTBERG
FOTO THE FACTORYS BILDARKIV

Det är något konstigt med ansiktskrämer

Någonstans för många år sedan läste jag i en artikel med skönhets tips, tror jag, några rader om hur journalisten Annika Jankell skötte sin hy. Och i sin tur också något om hur Annika Jankells mamma skötte sin. Eftersom det var så själva tipset återberättades. Det var egentligen inget märkvärdigt och jag kan inte ens återge citatet exakt. Det var bara detta enkla råd – från mamma till dotter – något i stil med att när man fyllt tjugofem, måste man börja tillföra fukt till sitt ansikte.

Men det där är alltså en sak som jag då och då går och begrundar. Annika Jankell, hennes mamma och gränsen tjugofem. Resonemanget har hängt med mig, från då, när jag själv ännu inte hade hunnit passera den magiska gränsen, tills nu, när jag närmar mig fyrtio. Det är också nästan det enda jag vet om Annika Jankell, (men det känns ändå som vi på det viset kommit att umgås ganska mycket).

Det är något konstigt med ansiktskrämer. Känslan för vad jag som tjej vill smörja in mig med i ansiktet har genom åren varierat. Och andra kvinnors råd eller berättelser om hur de skött sin hy har som ovan, på ett nästan överkligt sätt, etsat sig fast i minnet hos mig.

Det är klart att kvinnligt åldrande är ett slags trauma i en kultur som belönar sina kvinnor så rikt för just ungdomlig skönhet. Det kan ju vara en anledning att fastna i en evighetsloop kring ett inte alls särskilt komplicerat fenomen. Men den balansakt man som kvinna utför i vår kultur är också en balansakt mellan tro och vetande. Där tro egentligen är likställt med sensualism och ifrågasättandet av den tron blir att fränsäga sig det sensuella.

I tjugooårsåldern, ungefär i samma veva, tror jag, som jag läste om Annika Jankells hy, läste jag också en annan artikel om skönhetsvård. Det var en hudläkare som förklarade att det inte fanns någon som helst anledning att köpa dyra hudprodukter. Det gick inte att exempelvis tillföra vitaminer eller ämnen utifrån till huden (eller till håret). Behövde man tillföra fukt i ansiktet var det, ur vetenskaplig synvinkel, effektivast med något rent fett.

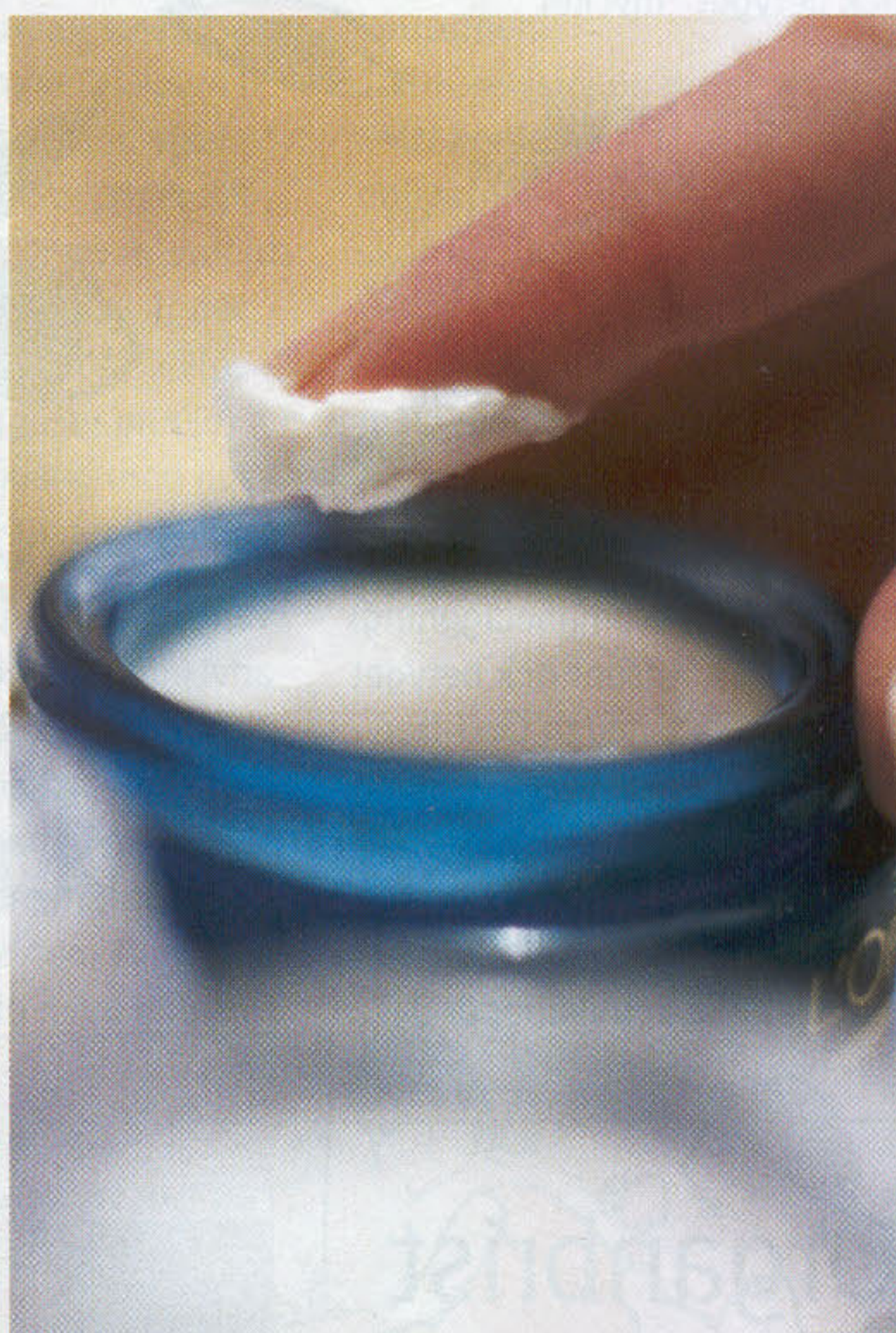

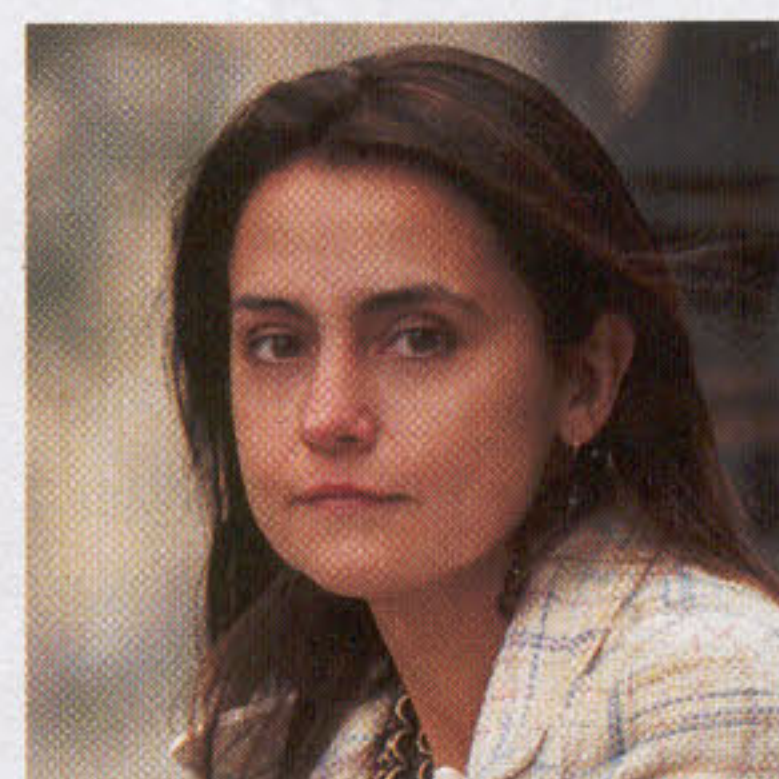
FOTO HÅKAN LINDGREN

Det han sade är bevisat. Man behöver bara fem minuters surfande på internet för att läsa sig till liknande resultat. Ändå betalar kvinnor mängder med pengar för mycket dyra hudvårdsprodukter som på sin höjd luktar lite godare än en vanlig hudlotion eller, för att vara ännu krassare, en klick vaselin. Jag har själv, så ateist jag är, funnit mig fångad mitt i gesten att vilja utföra *en ren troshandling*. Jag som alltid vetat om de vetenskapliga resultaten redovisade av den där hudläkaren, jag har ändå stått och nosat på en burk god dyr lukt och osynlig, överksam kräm på någon flygplats.

Fem, sex, sju hundra kronor! För en förpackning och för beskrivningen av vad som kosmetologiskt ska komma att uppnås. En saga, tydligen mer värd än hårdfakta och seriösa undersökningsresultat. En burk jag är frestad att köpa.

För att nå den där bilden av mig själv som sensuell går vägen i en sekulariserad, men allt mer marknadsliberal kultur, genom många liknande troshandlingar. □

”Det är klart att kvinnligt åldrande är ett slags trauma i en kultur som belönar sina kvinnor så rikt för just ungdomlig skönhet.”

Sisela Lindblom
Författare

Snabba lån KO-anmäls

Sveriges Konsumenter har anmält finansbolaget Folkias reklam: "Mikrolån inom 15 minuter". Lånen, som är på upp till 3 000 kr, kan sökas via telefon, sms eller internet.

Folkia påstår också att lånen är "till ingen ränta", men man tar ut en uppläggningsavgift som i praktiken ökar lånekostnaden med 12–25 procent, enbart för en månad.

Sveriges Konsumenter har anmält marknadsföringen till Konsumentombudsmannen. Om det inte är ocker så är det ändå djupt oseriöst och kommer att leda till att fler hamnar i skuldfällan, menar Sveriges Konsumenter.

Fortfarande möglar många färger

Av 45 testade utomhusfärger är 30 riktigt dåliga, visar en undersökning som försäkringsbolaget Folksam har gjort. Angreppen av mögel är värst i Stockholmsområdet och lindrigast på västkusten. Både billiga och dyra färger får underkänt. Av testets 45 färger möglar 29 så mycket och en flagnar så mycket att Folksam avråder från köp. Ingen av färgerna i testet är opåverkad av mögel efter två år. Läs mer på www.folksam.se.

Mobilavgifter sänks i EU

Till semestern ska det bli billigare att ringa i mobil mellan olika EU-länder. Detta sedan Europaparlamentet röstat ja till ett förslag som ska tvinga mobiloperatörerna att sänka de så kallade roamingavgifterna. De är de extra avgifter som tas ut för att ringa och ta emot mobilsamtal utanför hemlandet.

Priset för att ringa ett mobilsamtal kommer först att sänkas till ca 4:50 kr/min, och att ta emot ett samtal ska kosta högst 2:20 kr/min. Dessa priser ska sedan sänkas ytterligare.

Varning för linsvätskor

Sex av tio rengöringsvätskor för kontaktlinser får dåligt betyg i ett test som den franska konsumenttidningen **60 millions des consommateurs** låtit göra. Tre vätskor fick betyget "mycket dålig".

Tidningen har låtit det franska testinstitutet INC testa linsvätskor både för hårda och mjuka linser. Fyra av vätskorna säljs i Sverige: Aosept plus, Opti-free, Oxysept och Renu. INC har bland annat mätt hur effektivt linsvätskorna tar bort bakterier och beläggningar (till exempel svampbeläggning) på linserna. Aosept fick betyget "mycket bra" medan Opti-free och Oxysept fick betyget "dålig" och Renu till och med "mycket dålig".

Eftersom alla linsvätskor innehåller starka kemikalier är det

viktigt att de används enligt bruksanvisningen. Men även om man följer den kan vätskan ge skador på ögonen. INC rekommenderar därför att man sköljer linserna även efter det

att man använt linsvätska. Då ska man inte skölja med kranvatten, utan helst med en steril koksaltlösning i endospipetter. Om man använder en lösning på flaska finns det risk att bakterier kommer in i flaskan varje gång man öppnar den.

Risken för ögoninfektion är 80 gånger högre för dem som använder linser än för glasögonbärare, enligt en artikel i den amerikanska läkartidningen JAMA. Eftersom linsvätskor inte klassas som läkemedel står de inte under samma stränga kontroll som dessa.

Organbrist inom EU

Bristen på organdonatorer är stor inom EU. Varje dag dör cirka 10 personer som hade kunnat räddas genom organtransplantation. Därför har europakommisionen tagit fram en handlingsplan för att öka folks medvetenhet om donationers avgörande betydelse för att rädda liv.

Ett förslag är införa ett gemensamt europeiskt donationskort. Det behövs också bättre samarbete mellan europeiska sjukhus och gemensamma regler för kvalitet och säkerhet, menar kommissionen.

En färsk undersökning visar att bara 12 procent av EU:s medborgare har ett donationskort trots att 81 procent uppger att de är positivt inställda. Svensk-

arna är mest positiva till donationer inom EU och Sverige är, efter Nederländerna, det land där flest personer har donationskort, 30 procent.

När Råd & Rön skrev ett reportage om donationer 2003 var svenskarna näst sämst på organdonation i Europa.

Nya regler för timeshare

EU-kommissionen vill införa nya och tuffare regler för att stoppa timesharebedragare.

Trots upprepade varningar blir det allt vanligare att folk luras på stora summor pengar när de köper timesharelägenheter utomlands. Många har också blivit hotade i samband med erbjudanden om att köpa andelar i lägenheter på populära semesterorter. Skyddet är särskilt dåligt för konsumenter som tecknar ett kontrakt för mindre än tre år.

De nya reglerna som kommissionen nu föreslår ska täppa till bristerna i konsumentskyddet för tidsbegränsade kontrakt eller när man skriver in sig på så kallade semesterklubbar eller köper en tidsdelad hytt på kryssningsfartyg.

Hård kritik mot mäklarnämnd

FMN, Fastighetsmäklarnämnden, får skarp kritik av Riksrevisionen för sin dåliga tillsyn av fastighetsmäklare.

Var femte köpare och var tionde säljare av småhus är missnöjda med fastighetsmäklarens tjänster, visar Riksrevisionens undersökning. Men när de missnöjda vill ha upprättelse är det mycket svårt att få hjälp.

De vanligaste problemen i samband med husköp gäller undersökningsplikten, budgivningen och

objektbeskrivningen. Ofta står ord mot ord eftersom det saknas dokumentation om vilken information som har förmedlats mellan mäklare och konsument.

Riksrevisionen anser att FMN borde ha sett till att all obligatorisk information är skriftlig. Dessutom bör FMN ge bättre upplysning till konsumenterna om möjligheten att anmäla mäklare och om möjligheten att få reda på om en mäklare har varnats eller avregistrerats, anser Riksrevisionen.

Fler utrotningshotade fiskar

Åtta av tio fiskar som äts i Sverige är importerade. Importen ökade med 50 procent mellan 2000 och 2005. I Världsnaturfondens fjärde konsumentguide "Fisk till middag?", konstateras att det är ont om miljömärkt fisk. De uppmanar därför konsumenterna att fråga efter miljömärkt fisk, så att butikerna tar in mer sådan.

I guiden finns grönmärkta fiskar, till exempel sej, strömming, och musslor, som innebär "smaklig måltid". Andra fiskar är gulmärkta vilket innebär att man ska "tänka efter". På den röda listan finns bland annat torsk, rödspätta, marulk och ål. Rödmarkeringen betyder att man ska "låta bli". Läs mer på www.wwf.se.

Miljögifter i impregnering

Sprayflaskor för barnoveraller och skor innehåller gift, visar Naturskyddsföreningens, SNF:s, undersökning. De har låtit testa 13 impregneringsmedel som sprayas på till exempel skor, barnoveraller och fritidsskador. Elva av sprayflaskorna innehöll fluorerade miljögifter som redan i små mängder kan ha skadliga effekter på fortplantning, cellfunktioner och hormonsystem. SNF kräver att de farliga produkterna slutar säljas och ersätts med medel som inte innehåller miljögifter.

Råd & Rön förtydligar

I testet av bilbarnstolar i nummer 5/07 är modellerna Maxi Cosi Cabriofix med Easyfix och Recaro Young Profiplus testade med så kallad Isofixbas, en platta för att sätta fast stolen. Plattan hade vi inte räknat med i priset i tidningen. Priserna ska vara 3 000 kronor respektive 2 900 kronor. Modellen Maxi Cosi Rodi heter XR och kostar cirka 1 500 kronor.

EU:s fetmarapport får konsumentkritik

Inom EU finns 14 miljoner överviktiga barn och nära hälften av den vuxna befolkningen är överviktig. Fetma har därför blivit en viktig fråga för EU-kommissionen, som i slutet av maj gav ut en vitbok med förslag till åtgärder. Den innehåller bland annat förslag till begränsningar i livsmedelsreklamen, till åtgärder som ska uppmuntra fysisk aktivitet och ge konsumenter bättre information av vad maten de äter innehåller.

Bakom rapporten står EU-kommissionären för folkhälsa, Markos Kyprianou. Han hoppas få stöd från såväl EU:s jordbrukspolitik CAP som från matproducenter. Åtgärderna som föreslås bygger till stor del på frivillighet, men de har ändå mött kritik för att vara alltför pekpinneaktiga och lägga sig i lokala beslut. Till exempel vill man uppmuntra byggandet av cykelbanor, vilket en del kritiker tycker att kommunerna själva ska bestämma om.

Från konsumenthåll är där-

emot kritiken den motsatta. BEUC, den europeiska konsumentorganisationen, kallar vitboken för ett blekt och intetsägande hastverk. Särskilt kritiserar man åtgärderna mot marknadsföring för barn. BEUC efterlyser krav på tydligare och mer lättfattlig livsmedelsmärkning, så att konsumenterna lättare ska kunna avgöra hur mycket fett och socker produkterna

innehåller. Rapporten vill påverka företagen att frivilligt bli tydligare på dessa punkter. Men det räcker inte på långa vägar tycker konsumentorganisationen. Trycket från reklamen blir allt svårare för föräldrarna att stå emot, skriver BEUC. Att då förlita sig på att näringslivet, som utövar trycket, ska bättra sig är en lösning som inte kommer att göra något bättre.

Inte så mycket fullkorn som reklamen säger

”Nu med ännu mer fibrer!” ”Fullkorn minskar risken för tarmcancer!” ”Vi har ökat fiberinnehållet 15 procent!” Reklamen för olika produkter med fullkorn och fibrer har sköljt över oss de senaste åren. Men ibland låter det nyttigare än det är.

Vad ska vi ha till middag? Pasta? Ja, då får det väl bli fullkornspasta då. För det är ju så nyttigt. Eller fullkornsrís. Eller bulgur. För fullkorn och fibrer måste vi ju ha. Men det är inte alltid som reklamens löften stämmer överens med verkligheten. I Råd & Rön's tabell hittar du jämförelser mellan sju pastasorter och sex rissorter.

Fiberinnehållet är ofta inte så stort som reklamen vill göra gällande. Råris, som bland annat marknadsförs med ”hög halt av nyttiga kostfibrer” innehåller bara 3,0 gram fibrer per 100 gram. Det är visserligen mer än det vanliga vita risets 1,2 gram, men ändå inte särskilt fiberrikt.

Pastasorterna har mer fibrer än ris. Den fiberrikaste pastan, Zetas Radiatori Fibra Bianca, innehåller hela 10 gram fibrer per 100 gram. Men vit pasta som Kungsörnens Idealmakaroner innehåller bara 2–3 gram fibrer.

Vi har också jämfört olika gryn och frön som kan användas för att komplettera en måltid; quinoa, bulgur, couscous med flera. Alla har högre fiberinnehåll än ris. Listan toppas av bulgur med 11,3 gram fibrer per 100 gram. Minst andel fibrer har vanligt couscous, 5 gram.

Fibrer i skalet

Men vad är egentligen fullkorn? Och finns det fibrer i allt fullkorn? Ja, den strikta definitionen på fullkorn är ett helt korn, det

vill säga skal, kli (skalvägg), grodd och kärna av ett spannmål. (Spannmål är förädlade former av sädeslag som vete, råg, korn, havre, ris, majs och hirs, som från början var vilda gräs.)

Fibrer finns alltid i fullkornets skalvägg. Där finns också viktiga näringsämnen: proteiner, antioxidanter och mineraler. Men fibrer finns dessutom i andra livsmedel som frukt och grönsaker samt bönor. Olika fibrer har också olika egenskaper, exempelvis har fibrer från havre och råg bättre kolesterolsänkande effekt än fibrer från ris och majs.

Trend mot fullkorn

– Vi har haft en trend de senaste åren att äta mer fullkorn och fibrer, säger Janina Blomberg, kostekonom. Trenden har blommat upp i anslutning till dieter som Montignac och GI-metoden*. Enligt dem ska man äta livsmedel med så kallade långsamma kolhydrater som har lågt glykemiskt index (GI), bland annat fullkornsprodukter, ärtor och bönor.

– Egentligen är det inget nytt, hälso- rådgivare har länge talat om långsamma kontra snabba kolhydrater, fortsätter Janina Blomberg. Det har alltid varit bra att äta grova spannmålsprodukter. Nu har det äntligen blivit vanligt.

Hur mycket fullkorn och fibrer bör vi då äta per dag? I Sverige finns än så länge inga rekommendationer för fullkorn,

bara ett allmänt kostråd från Livsmedelsverket som säger: ”Ät bröd till varje måltid, gärna fullkorn”. För att ett bröd ska få ha beteckningen ”fullkorn” måste minst två tredjedelar av mjölet vara fullkornsmjöl.

Livsmedelsbranschen har infört egna regler som säger att man i reklamen får ange att en produkt är ”rik på fullkorn” om den innehåller minst 50 procent fullkorn. Om det står ”fullkorn” på en förpackning måste också mängden fullkorn anges i ingrediensförteckningen.

Enligt de nordiska näringsrekommendationerna behöver vi 25–35 gram kostfibrer varje dag. Men tyvärr äter vi sällan så mycket, trots att fibrerna är så nyttiga och bland annat motverkar hjärt-kärlsjukdomar och tarmcancer. Runt 16–18 gram per person och dag är genomsnittskonsumtionen. Kriterier för kostfibrer finns också i Livsmedelsverkets nyckelhålsmärkning. Fiberrika produkter som har gröna nyckelhålet är bland andra pasta, müsli, mjukt och hårt bröd.

Fibrerna inte allt

Om vi vill få i oss mer fibrer är det bra att komplettera middagens kött eller fisk med någon fullkornsprodukt med högt fiberinnehåll. Och naturligtvis äta fiberrika grönsaker till.

– Men trenden har lett till att företag som tillverkar ”onyttiga” produkter an-

Ris

Namn	1. Långkornigt ris	2. Snabbris	3. Avorioris	4. Jasminris	5. Fullkornsrís	6. Råris
Fabrikat	Uncle Ben's	Uncle Ben's	Risenta	Willys	ICA Gott liv	Risenta
Beskrivning	Matris som oftast är specialbehandlat (parboiled). Sådant ris klibbar inte ihop vid kokning. Dessutom har vitaminer och mineraler pressats in i kornet.	Förkokt och torkat specialbehandlat (parboiled) ris. Har kort koktid.	Rundkornigt ris som passar till risotto.	Typiskt asiatiskt ris med hög stärkelsehalt som gör att det blir klibbigt.	Fullkornsrís är en form av råris. I princip är det samma typ av ris, men i regel har fullkornsrís förbehandlats för att korta ned koktiden.	Råris är ett långkornigt och klibbfritt ris som kan användas på samma sätt som vitt ris. Skillnaden är att råris (även kallat fullkornsrís) har den bruna vitaminrika silverhinnan kvar.
Fibermängd per 100 g	1,2 g	1,5 g	1,5 g	1,5 g	2,2 g	3,0 g

Pasta

	7. Vete och durumvete	8. Durumvete	9. Råg	10. Durumvete
Fabrikat	Kungsörnen Idealmarkörer	Barilla Farfalle integrali	AXA Balance Fullkorn av råg	ICA Gott liv Penne rigate
Beskrivning	Vanlig pasta av vetemjöl och durumvete, ej fullkorn.	Fullkornspasta av durumvete.	Fullkornspasta av råg.	Fullkornspasta av durumvete.
Fibermängd per 100 g	2,0–3,0 g*	6,0 g	7,0 g	8,0 g

* Fiberinnehållet anges inte på förpackningen.

▷ vänder sig av fullkorns- och fibertrenden för att sälja mer av produkter som fortfarande är ganska feta, söta och salta, säger Janina Blomberg. Visst är det lite bättre att äta chips eller kakor som har ett tillskott av fibrer, men dessa produkter är fortfarande ohälsosamma och inte en bra väg till ett högre fiberintag.

Fullkornspastan ökar

Fullkornspastans andel av försäljningen har ökat från 2 till 19 procent under de senaste tre åren enligt marknadsundersökningsföretaget AC Nielsen.

– Vi började 1995 med forskning och utveckling för att ta fram olika fullkorns- och fiberprodukter, berättar Magnus Johansson, tf. affärsområdeschef för Lantmännen Axa. Visserligen har vi ju alltid haft sådant som havregryn och olika mjölsorter av fullkorn.

Men för drygt tio år sedan såg vi att hälso-medvetandet ökade hos konsumenterna och vi trodde att produkter som fullkornspasta skulle gå att sälja.

För tre år sedan lanserade Lantmännen sin första fullkornspasta. Sedan dess har fullkornspastans andel av försäljningen ökat stadigt, och står nu för 50 procent av Lantmännens pastaförsäljning. Totalt i Sverige säljs torra pastaprodukter för cirka 700 miljoner kronor per år.

Saltå kvarn, företaget som enbart säljer ekologiska och biodynamiska produkter, har ökat sin omsättning med 150 procent de senaste tre åren och fördubblat antalet anställda.

– Det verkar som om marknaden för en del produkter har kommit ifatt oss, säger Jan Gustafsson, marknadschef på Saltå kvarn. Vi har ju alltid haft fullkornspro-

dukter, men nu har andra tillverkare av just fullkornspasta gått om oss. Däremot är vi fortfarande stora inom ekologisk pasta och på andra produkter som quinoa.

Saltå kvarn utvecklar också nya produkter, bland annat kommer nya fullkornspastasorter och flera rissorter i sortimentet.

Gammalt blir nytt

Quinoa, en mållaart från Sydamerika, är ett av de nya fiberrika livsmedlen som dykt upp på våra svenska butikshyllor. Många riktigt gamla produkter har lanserats på nytt, som dinkel och matvete.

– Jag tycker inte man ska stirra sig blind på mängden fibrer eller GI-värdet för en specifik produkt, säger Janina Blomberg. Det är helheten av en måltid som är viktig. Tycker du bättre om jasminris och vanlig pasta än fullkornsvarianterna så ät det.

Korn, frön och gryn

11. Durumvete	12. Durumvete	13. Durumvete och havre	14. Couscous	15. Bovete	16. Fullkorns- couscous	17. Quinoa	18. Matvete	19. Dinkelkorn	20. Bulgur
Zeta Fusilli integrali	Viktväktarna	Zeta Radia- tori Fibra bianca	Saltå kvarn	Risenta	Druvan	Saltå kvarn	Frebaco	Dinkelboden	Saltå kvarn
Fullkorns- pasta av durumvete.	Fullkorns- pasta av durumvete.	Fullkorns- pasta av durumvete med kostfi- ber av havre.	Couscous är små förkokta gryn, som tillverkas av durumvetets kärna.	Bovete är egentligen en ört. Fröna används i matlagning- en. Naturligt fritt från glu- ten.	Framställs av ekolo- giskt odlad durumvete och här an- vänds hela kornet: kli, grodd, och kärna.	Quinoa är en ört som här- stammar från Syd- amerika. Den är släkt med spenat och rödbeta men det är fröna, (röda, svarta eller vita), man använder i matlagning- en. Naturligt glutenfritt.	Matvete är vete, där man tagit bort endast några pro- cent av det yttre skalet. Grodden är kvar.	Dinkelvete, eller spelt, är egent- ligen den ursprungliga vetearten. Den har fått sitt namn av det tjocka skal, spel- ten, som om- ger kärnan.	Bulgur är tillverkat av hela korn av durumvete som förko- kats, skalats och klippts i bitar.
8,5 g	9,0 g	10,0 g	5,0 g	5,8 g	7,5 g	7,8 g	8,0 g	8,8 g	11,3 g

Genom att lägga till grovt bröd och mycket grönsaker får du ändå i dig fibrer. Prova dig fram och hitta de fiberrika produkter du gillar! □

TEXT INGRID JACOBSSON
FOTO EWA THIBAUD

Fotnot:
Montignacmetoden går ut på att undvika livsmedel som höjer blodsockret snabbt, som vitt ris, potatis och vitt bröd och socker. Däremot får man äta proteinrik mat, som kött och fisk, samt produkter med bra kolhydrater, som fullkornspasta och fullkornsrís.
Enligt GI-metoden ska man undvika för mycket pasta, potatis och bröd. Istället ska man äta mycket grönsaker, fisk, kyckling, ägg och magert kött. Om man vill ha pasta och bröd ska det vara av fullkorn.

Välj rätt typ av kamera

De digitala kamerorna kan fortfarande bli bättre. Det visar Råd & Rön's test av 16 digitalkameror. Det är också viktigt att välja kamera med omsorg för att få en som passar just ditt behov.

Det är lätt att gå vilse i den digitala pixelvärlden. Det vet alla som varit på väg att köpa en ny digitalkamera. Informationen om kamerornas alla finesser och möjligheter är enorm. Dessutom finns det många modeller att välja mellan och den modell som var het igår är borta imorgon.

Håkan Mossberg, expert och försäljare av kameror, säger att det finns sju, åtta stora tillverkare i världen som ständigt förser marknaden med nya modeller. I likhet med många andra elektronikprylar har inte de nya modellerna så många nya finesser, utan skiljer sig mest åt genom designen.

– För tio år sedan köpte kunderna en kamera som de skulle ha i 30 år. Nu har även kameran blivit ett livsstilsobjekt. Konsumenterna attraheras av nya modeller och byter ut de gamla bara efter två, tre år. Den trenden gäller för både systemkameror och kompaktkameror.

En annan trend är att allt fler konsument köper systemkameror. Enligt Håkan Mossberg har försäljningen mångfaldigats. Den främsta orsaken till försäljningsökningen är priset. Idag kan du få en bra systemkamera för mellan 7 000 och 10 000 kronor, vilket är mycket mindre än för bara några år sedan.

– Men många som köpt kompaktkameror har också upptäckt deras svagheter, till exempel fördröjningen. Detta har tillverkarna löst tekniskt på systemkamerorna.

Ingen ny produkt

Råd & Rön har testat ett antal digitalkameror genom åren. I tidigare tester har de flesta fått godkänt eller något över. Men ingen har någonsin fått toppbetyg. Denna trend står sig i det här testet av 16 modeller (ytterligare modeller finns på vår webbplats). Inte heller denna gång blir det något toppresultat. Priset avgör hur mycket kamera och teknik du får. De sämre kompaktkamerorna har ofta

en lång fördröjning. Systemkamerorna har inte det problemet, och även med de bättre kompaktkamerorna slipper du fördröjning.

Hitta rätt kamera

Välj kamera efter vilken typ av fotograf du är och vilka ambitioner du har med ditt fotograferande. Håkan Mossberg delar in digitalkamerorna i fyra typer: kompaktkameror, så kallade strapatskompaktkameror, semikomplikameror och systemkameror.

Den vanliga kompaktkameran är bra om din ambition är att ta ordinära bilder till fotoalbumet. De har fördelen att de är lättare att ta med än med systemkameror som är mycket större och tyngre. Om du framför allt fotograferar ute i båten, i kanoen eller ute på äventyr med mycket fukt tycker Håkan Mossberg att du ska välja en strapatskompaktkamera, en digitalkamera som tål vatten och stötar.

Nackdelen med en vanlig kompaktkamera är att den inte har så mycket påverkbar teknik. Om du är en fotograf med lite högre ambitioner kanske kompaktkameran blir tråkig. Vill du kunna få rörelseoskärpa eller fotografera i mörker utan blix, utan att gå så långt som till systemkameran, då erbjuder nu marknaden en semikomplikamera som har fler manuella möjligheter. Vill du gå ännu längre i dina ambitioner ska du förstås välja en systemkamera som har flest möjligheter.

I testet finns alla de olika typerna av kameror representerade utom den för äventyr.

Mycket om pixlar

Ofta använder tillverkarna antalet megapixlar i sin kommunikation för att vi ska köpa just deras kamera. Testet visar dock att antalet pixlar inte har någon större betydelse för hur bra en kamera är. De bästa kamerorna har inte fler än de sämsta. Håkan Mossberg tror att anledning-

en till att tillverkarna använder just antalet pixlar i sin reklam är att det är förhållandevis enkelt att lyfta fram dem. Det är mycket svårare att förklara färgdjup och kontrast.

Han säger att antalet pixlar kan försämra kameran. Blir det för många pixlar på en för liten yta kan det försvaga dynamiken i bilderna, det vill säga tonomfånget, om inte tillverkaren kompenserar detta med högre kvalitet på sensorn.

– Det innebär att kameran får svårt att återge detaljer i synnerhet i ljusa och mörka partier. För att undvika detta problem krävs ännu högre teknisk och optisk kvalitet och då skjuter förstås priset i höjden.

Minneskortet ofta för litet

Tidigare tester som Råd & Rön gjort har visat att det medföljande minneskortet eller inbyggda minnet alltid varit för litet. Så är det även den här gången. Få tillverkare skickar med minneskort, eventuellt har kamerorna ett inbyggt minne, men det är också oftast för litet. Håkan Mossberg rekommenderar att välja att köpa flera mindre minneskort istället för att ett stort.

– Det är dumt att lägga alla ägg i en korg. Det händer att minneskort går sönder eller att det av någon anledning inte går att hitta bilderna på kortet och då är det olyckligt att alla bilderna försvinner. Att ett minneskort går sönder är dock inte vanligt.

Han säger också att ju fler pixlar eller ju högre upplösning en kamera har desto större minneskort behöver du. Dessutom faller minneskortet hela tiden i pris.

–För några år sedan kostade ett minneskort på 1 gigabyte cirka 4 000 kronor och idag kostar det 200–300 kronor. Det finns nog ingen produkt som minskat så mycket i pris.

Spara bilden

Alla de testade kamerorna kan spara bilderna i jpeg-format. Därmed tar de inte så mycket plats på minneskortet. En nackdel är en kvalitetsförlust, eftersom jpeg tar bort viss information och generaliserar.

–Det syns inte första gången för blotta ögat men varje gång bilden sedan sparas om desto sämre blir resultatet.

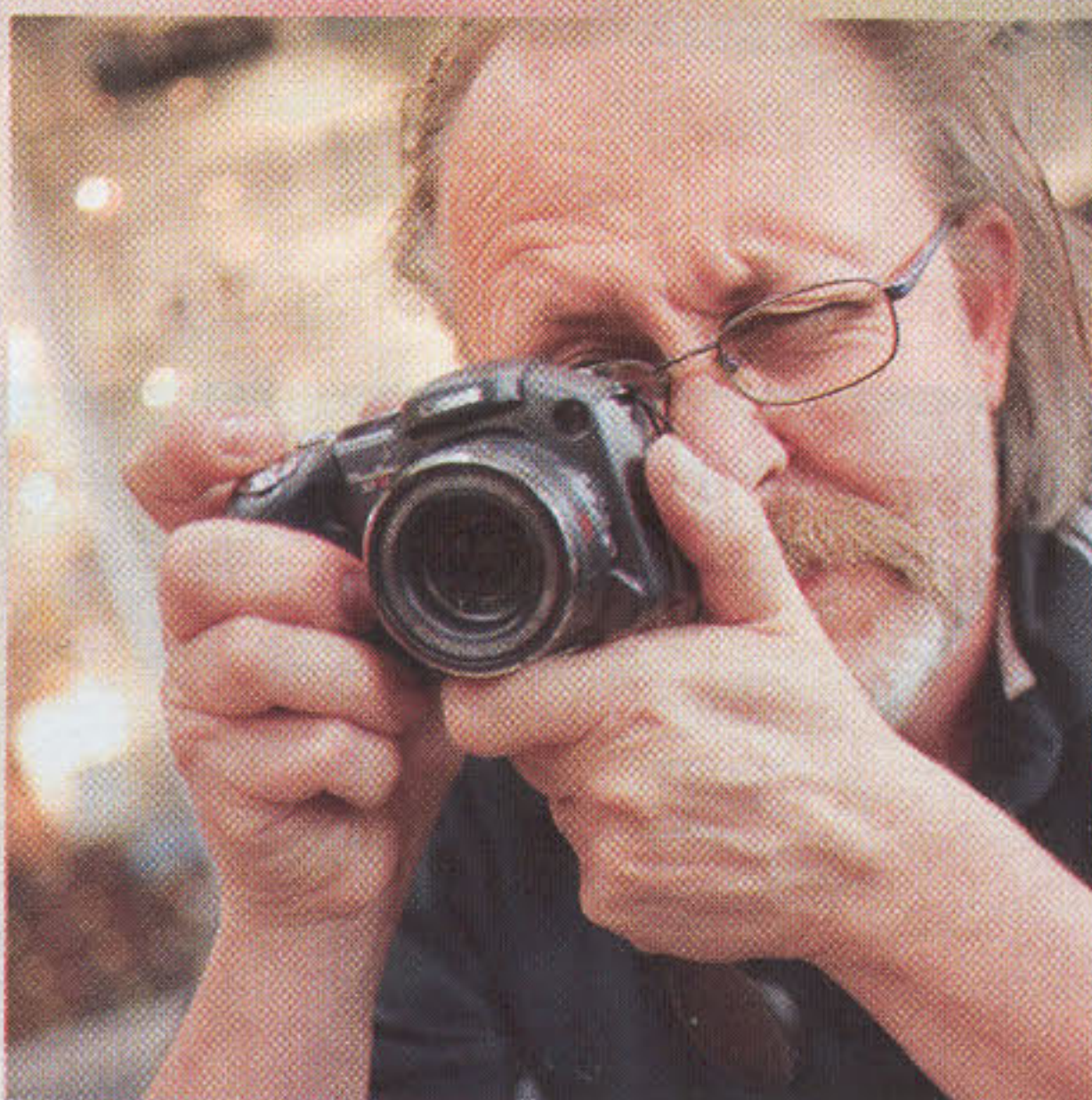
Ingen av de testade kamerorna kan spara i tiff-format, däremot kan några spara i Raw. Raw är ingen bildfil utan innehåller bara fakta om bilden som du sedan kan omvandla till en bild i ett konverteringsprogram. Detta format kan aldrig förvanskas och bilden innehåller så mycket data att du kan göra vilken bild som helst.

–Det här är det bästa formatet men ska bara användas av den som verkligen förstår hur det fungerar, säger Håkan Mossberg.

Saknar optisk sökare

Systemkamerorna i testet har enbart optisk sökare. På monitorn kan man bara se tagna bilder. Denna typ av kameror kan inte ha monitor eftersom det finns en spegel i vägen.

–Det finns typer av systemkameror som

Stirra dig inte blind på antalet pixlar, är Håkan Mossbergs råd till kameraköpare.

har en monitor men där har tillverkarna löst det här med att spegeln är i vägen med att en video leder förbi bilden.

De övriga kamerorna i testet har monitorer som fungerar som sökare. Däremot saknar några av kompaktkamerorna optisk sökare. Nackdelen med en monitor är att motivet kan vara svårt att se när det är väldigt ljust eller när det är mörkt.

Vissa bilder som är tagna med en digitalkamera kan bli fläckiga eller gryniga. Detta kallas för digitalt brus och beror på att det uppstår värme på sensorn. Under mörka förhållanden blir detta fenomen mer märkbart, eftersom signalerna från sensorn förstärks för att kompensera för att det blir

mörkt. I den processen kan sensorn inte skilja signalen från den alstrade värmen och därför förstärks den signalen också. I tabellen kan du se hur bra kamerorna är på att klara av digitalt brus.

Dålig videokvalitet

Förutom stillbilder kan många digitalkameror också ta korta filmfrekvenser. Systemkamerorna har inte den finessen. Vid tidigare tester har denna funktion fått dåligt betyg och även det här testet visar att digitalkamerorna inte duger som filmkameror.

Håkan Mossberg säger att det är svårt att få videofunktionen att fungera bra på stillbildskameror. Samma sak fast omvänt gäller för videokamerorna, då blir inte stillbilderna inte bra.

–Det beror på att det är två olika tekniker. Men är förväntningarna inte för höga på videokvaliteten är det en fiffig sidofunktion.

Flera av de testade kamerorna har bildstabilisering. Det är en ganska ny funktion som innebär att kameran automatiskt kompenserar för skakningar. Det är oftast en liten mikromotor inuti kameran som gör bilden skarp även om handen skakar något. □

TEXT HELENE GÖTBERG
FOTO JENNY GAULITZ

TESTRESULTAT ▷

Kompaktkameror

Tillverkare Modell	Canon Powershot A710IS	Fujifilm FinePix F31fd	Nikon Coolpix L6	Canon Digital Ixus i7	Olympus FE-240
Samlat betyg	67	65	63	60	59
Prisspan>PriceRunner.sespan>	2 509–4 052:–	2 090–3 524:–	1 495–2 162:–	2 490–3 239:–	1 888–2 616:–
Bildkvalitet automatik, betyg	6	6	6	5	7
Kvalitet standardmotiv	6	6	6	6	7
Färgåtergivning	5	6	7	5	7
Bildbrus	6	8	9	7	8
Ljuskänslighet	5	8	9	6	7
Fokusering och skärpa	6	6	5	4	7
Bildkvalitet manuell, betyg	6	7	7	6	7
Hanterbarhet, betyg	6	6	6	7	4
Bländarfördröjning	0,6 sek.	0,5 sek.	0,7 sek.	0,3 sek.	0,6 sek.
Videokvalitet, betyg	7	6	6	7	6
Sökare och monitor, betyg	5	8	5	6	6
Blixt, betyg	7	6	7	3	8
Batteri, betyg	9	9	9	9	9
Mångsidighet, betyg	8	5	5	4	3
Effektiv upplösning	7,1 megapixel	6,1 megapixel	5,9 megapixel	7,1 megapixel	7,1 megapixel
Objektivets brännvidd (omräknat till 35 mm format)	35–210 mm	36–108 mm	38–116 mm	38–90 mm	38–190 mm
Optisk zoom	6 x	3 x	3 x	2,4 x	5 x
Storlek (b x h x d)	10,0 x 7,0 x 4,0 cm	9,5 x 6,0 x 3,0 cm	9,5 x 6,0 x 3,0 cm	10,0 x 4,5 x 2,4 cm	9,5 x 6,0 x 2,4 cm
Vikt	280 g	210 g	180 g	123 g	134 g
Typ av minneskort	SD-kort	xD-kort	SD-kort	MM-kort	xD-kort

Vad säger tabellen?

Testet är gjort av ICRT, konsumentorganisationernas internationella samarbetsorganisation.

Betygen ges i skala 1–9, där 9 är bäst. Det samlade betyget anges i skala 1–100, där 100 är bäst. Det är en sammanvägning av de testade egenskaperna som är viktade i procent: bildkvalitet 30 procent, hanterbarhet 25 procent, mångsidighet 12 procent, sökaren och monitor 12 procent, blixt 8 procent, batteri 10 procent och video 3 procent.

Pris: Uppgifterna är inhämtade av Pricerunner i slutet av mars 2007.

Bildkvalitet automatik, betyg: Hur bra bilder kameran tar vid automa-

tiska inställningar. Några exempel på vad som har testats: kvaliteten på vanliga standardbilder, kamerans färgåtergivningsförmåga, kamerans förmåga att hantera bildbrus, ljus, fokus och skärpa.

Bildkvalitet manuell, betyg: Hur bra bilder kameran tar vid manuella inställningar. Samma saker har testats som under bildkvalitet automatik.

Hanterbarhet, betyg: Fem personer, varav tre vana kameraanvändare, har utvärderat kamerorna. Här ingår test av flera moment: mjukvaran för överföring, överföringshastighet, bruksanvisning, sökare/monitor, fördröjning, i- och urtagning av min-

neskort, bildtagningshastighet, avtryckare, batteribyte, batteriindikator, manuellt och automatiskt fokus samt väntetid innan kameran är redo att fotografera.

Videokvalitet, betyg: Kameran har filmat fyra olika situationer. Kvaliteten har sedan bedömts tekniskt och av en testpanel.

Sökaren/monitor, betyg: Hur väl det som syns i sökaren och på monitorn stämmer överens med bilden.

Blixt, betyg: Inbyggd blixt har testats i olika ljusförhållanden och vid olika avstånd.

Batteri, betyg: Antalet bilder som

kan tas med en uppsättning laddningsbara batterier med hög kapacitet.

Mångsidighet, betyg: Utvärdering av kamerans möjliga funktioner.

Effektiv upplösning: Uppgivet antal miljoner effektiva bildpunkter. Antalet pixlar, eller bildpunkter, utgör upplösningen i en bild och en film.

Objektivets brännvidd: Zoomens funktion. Ju lägre siffra, desto "närmare" kommer motivet. Uppmätt och omräknat till 35 mm format.

Optisk zoom: Förhållandet mellan största och minsta brännvidd. Uppmätt.

Semikompaktkameror

Panasonic Lumix FX-3	Kodak EasyShare C653	Fujifilm FinePix S6500fd	Panasonic DMC-FZ50	Olympus SP-510UZ	Kodak EasyShare Z710
58	51	68	68	59	50
1 790–3 102:–	1 043–1 395:–	3 086–4 494:–	4 770–7 046:–	2 248–3 439:–	2 125–2 422:–
6	6	6	6	7	6
6	5	6	6	5	5
5	7	6	5	8	6
4	4	9	7	8	4
3	3	8	6	8	3
6	5	6	7	6	6
6	5	7	6	6	5
5	3	6	7	3	3
1,1 sek.	1,4 sek.	0,5 sek.	0,8 sek.	1,4 sek.	1,5 sek. LÅGSAM
6	4	4	3	4	2
6	5	6	6	6	5
5	6	8	7	7	6
9	9	9	9	9	9
5	4	7	8	7	4
5,9 megapixel	6,1 megapixel	6,1 megapixel	10,0 megapixel	7,1 megapixel	7,1 megapixel
35–105 mm	36–108 mm	28–300 mm	35–420 mm	38–380 mm	38–380 mm
3 x	3 x	11 x	12 x	10 x	10 x
9,5 x 5,5 x 2,7 cm	9,0 x 7,0 x 3,5 cm	13,5 x 10,0 x 14,0 cm	14,0 x 8,5 x 15,0 cm	10,5 x 7,5 x 8,5 cm	10,5 x 8,0 x 8,5 cm
152 g	220 g	730 g	770 g	480 g	375 g
SD-kort	SD-kort	xD-kort	SD-kort	xD-kort	SD-kort

Kort om testet

När det gäller bildkvalitet ligger de flesta kameror i testet lika. De flesta får betyg 6. Det som drar ner det totala betyget för de sämsta kompaktkamerorna och som skiljer de dåliga från dem som är bra är framför allt hanterbarhet. För systemkameror är det främst kvaliteten på bild och blix som skiljer sig åt.

Tillverkare/leverantörer

Canon: 08-744 85 00, www.canon.se

Casio: 08-578 772 01, www.exilim.se

Fujifilm: 08-506 141 00, www.fujifilm.se

Hewlett-Packard: 08-524 910 00, www.hp.se

Kodak: 08-555 635 00 www.kodak.se

Nikon: 08-594 109 00, www.nikon.se

Olympus: 08-735 34 00, www.olympus-optical.se

Panasonic: 08-680 26 00, www.panasonic.se

Pentax: 018-71 13 00, www.pentax.se

Ricoh: 08-734 33 00, www.carllamm.se

Samsung: 031-336 23 00, www.samsungcamera.com

Sanyo: 08-544 717 00, www.sanyo-xacti.com

Sony: 08-585 450 00, www.sony.se

TABELLEN FORTSÄTTER ►

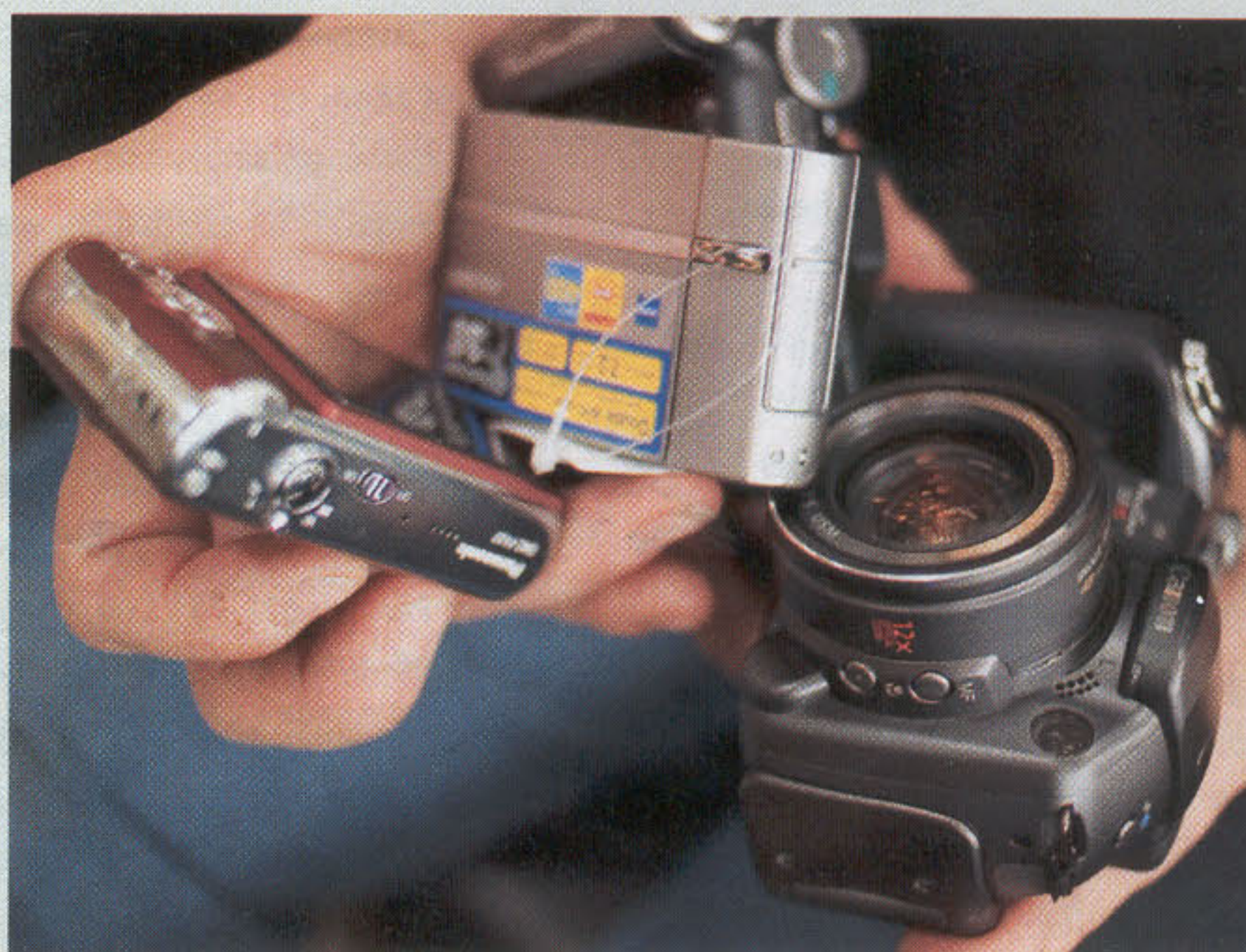

Systemkameror

Tillverkare Modell	Nikon D80 Kit DX 18-70mm	Nikon D40 Kit DX 18-55 mm EDII	Pentax K10D Kit + 18-55mm DA AL	Olympus E-400 Kit 14-42mm ED	Canon EOS 400D + 18-55mm EF-S
Samlat betyg	67	65	64	59	58
Prisspann 	9 849-12 625:-	4 890-6 877:-	8 357-9 969:-	5 290-9 279:-	6 875-9 940:-
Bildkvalitet automatik, betyg	6	6	5	5	5
Kvalitet standardmotiv	5	6	5	4	4
Färgåtergivning	6	5	4	5	3
Bildbrus	6	5	5	5	5
Ljuskänslighet	6	6	6	5	6
Fokusering och skärpa	6	6	5	3	5
Bildkvalitet manuell, betyg	6	6	6	5	5
Hanterbarhet, betyg	8	8	8	6	8
Bländarfördröjning	0,5 sek.	0,5 sek.	0,5 sek.	0,2 sek.	0,3 sek.
Videokvalitet, betyg	—	—	—	—	—
Sökare och monitor, betyg	7	8	8	8	7
Blixt, betyg	6	6	8	4	4
Batteri, betyg	9	9	9	9	9
Mångsidighet, betyg	6	6	5	6	6
Effektiv upplösning	10,0 megapixel	6,0 megapixel	10,0 megapixel	10,0 megapixel	10,1 megapixel
Objektivets brännvidd (omräknat till 35 mm format)	27-105 mm	27-82,5 mm	27-82,5 mm	28-84 mm	29-88 mm
Optisk zoom	4 x	3 x	3 x	3 x	3 x
Storlek (b x h x d)	14,0 x 11,0 x 15,0 cm	12,5 x 10,0 x 15,0 cm	14,5 x 10,5 x 14,5 cm	13,0 x 9,5 x 13,5 cm	13,0 x 14,0 x 10,0 cm
Vikt	1 045 g	790 g	1 070 g	680 g	810 g
Typ av minneskort	SD-kort	SD-kort	SD-kort	CompactFlash II/ xD-kort	CompactFlash II

Några råd inför ditt kameraköp

- Tänk efter vilka fotoambitioner du har. Köp inte mer kamera än du behöver.
- Stirra dig inte blind på antalet pixlar. Kamerorna på konsumentmarknaden har utvecklats snabbt och antalet megapixel har inte längre samma betydelse. En vanlig användare behöver inte fler än 4 megapixel men det är bra att komma upp till 5 eller 6.
- Köp flera mindre minneskort istället för ett stort.
- Om du vet att du kommer att använda din kamera ute på äventyr – köp en som tål fukt.
- Ha inga höga förväntningar på videokvaliteten. Betrakta funktionen som en rolig sidogrej.

Begravning på krogen?

I takt med att vi blir allt mindre kyrkliga och att fler svenskar tillhör andra religioner ökar efterfrågan på borgerliga begravningar. Saknas gravkapell kan det vara svårt att hitta lämpliga lokaler.

Förra året förrättades 7 000 borgerliga begravningar i Sverige. Enligt Ulf Lerneus, förbundsdirektör på Sveriges begravningsbyråers förbund, kommer efterfrågan på borgerliga begravningar och begravningslokaler utan kristna symboler att fortsätta öka.

– På många håll är det svårt att få fram en lämplig lokal, speciellt på mindre orter. Finns det inget gravkapell kan det bli problem. I vissa fall har det gått att lösa genom att till exempel använda Folkets hus, säger han.

Alla svenskar som betalar skatt betalar också en begravningsavgift och i den ingår bland annat begravningslokal utan religiösa symboler. De lokala församlingarna och samfälligheterna inom Svenska kyrkan är huvudmän och ska se till att det finns en lämplig lokal att erbjuda även för borgerliga begravningar. De två undantagen är Stockholm och Tranås där kommunerna har ansvaret. När kyrkan är huvudman ska det finnas ett begravningsombud, tillsatt av Länsstyrelsen på förslag av kommunen, för att ta hand om frågor kring borgerliga begravningar.

Märkliga förslag

Tyrone Skogström är medlem i Humanisterna, en riksorganisation med sekulär, icke-religiös livsåskådning. Humanister har en kritisk inställning till alla former av religion, nyandlighet och ockultism. Därför var det naturligt att välja en borgerlig begravning när hans pappa gick bort förra året. Pappan var heller inte religiös. Tyrone Skogström vände sig till en begravningsbyrå som kontaktade Svenska kyrkan i Enköping för att få använda deras gravkapell. Gravkapellet höll på att renoveras och istället erbjöds Tyrone en lokal långt utanför staden.

– Ingen av oss anhöriga hade någon anknytning dit så det kändes inte som ett bra alternativ, säger han.

– Då föreslog kyrkan den servering där kyrkkaffet brukar intas som lokal för begravningsceremonin. Men det skulle kännas konstigt att först ha en begravning där och sedan sätta sig ner och dricka kyrk-

Även borgerliga begravningar ska vara värdiga och hållas i propa och lagom stora lokaler.

kaffe och äta landgångar på samma ställe, så jag tackade nej.

– Begravningsbyrån gjorde sitt bästa, men det resulterade bara i underliga alternativ, till exempel en konsertlokal. Eftersom datumet var fastställt och tiden gick fick jag försöka ta tag i det hela själv.

Tyrone Skogström frågade prästen om de inte kunde få vara i en kyrklig lokal och plocka bort alla religiösa symboler, men det gick inte.

Känsligt skede

Till slut kom någon på att de kunde vara i ett visningsrum vid gravkapellet.

– Eftersom rummet var mycket litet så kunde jag inte bjuda alla pappas vänner. Det var trångt och kistan kom nära inpå.

Tyrone Skogström tycker att kyrkans engagemang var litet. Han fick göra allt själv i ett skede då han var skör, men säger att det blev en fin stund ändå.

Jan Söderlund är tillförordnad kyrkogårdschef i Enköping sedan en tid tillbaka:

– Jag kan inte svara på varför man inte kunde hitta en lokal som den sörjande kunde acceptera. Det är ledsamt och oacceptabelt. Idag är kapellet färdigrenoverat och kan användas igen.

Karin de Fine Licht på Svenska kyrkans församlingsförbund är märkbart förvånad över Tyrone Skogströms erfarenheter:

– I Enköping borde det finnas gott om alternativ för en borgerlig begravning. Församlingen eller kommunens begravningsombud ska känna till vilka lokaler de kan tillhandahålla när kapellet renoveras och om de ändå inte kunde hitta ett lämpligt alternativ skulle de ha hört av sig till oss. I det här fallet verkar man inte ha kopplat in begravningsombudet överhuvudtaget.

Lokal ska vara värdig

– En begravningslokal utan religiösa symboler ska vara värdig, säger Karin de Fine Licht.

Med det menas att den ska vara proper och kunna rymma ett normalstort begravningssällskap på 50–70 personer. Ofta används gravkapellet, annars kan man tänka sig Folkets hus eller konferenslokaler som inte är alltför slitna och där man tycker att det känns bra att träffa sina vänner. Det måste också finnas en ”plan B” så att man kan ta emot ett större sällskap om det skulle behövas, som till exempel efter Tsunami-katastrofen.

Vill man framföra sina synpunkter på hur en begravning utan religiösa symboler har skötts av de ansvariga kan man vända sig till Länsstyrelsen.

Är man missnöjd med begravningsbyråns tjänst kan man reklamera den enligt konsumenttjänstlagen och göra en anmälan till Allmänna reklamationsnämnden. Sveriges Begravningsbyråers Förbund har också en egen reklamationsnämnd. □

TEXT HELENE GÖTBERG OCH MARIA NÖJD
FOTO ROBERT EKEGREN/SCANPIX

Vill du veta mer?

Borgerlig Begravning, en kostnadsfri skrift som kan beställas från Sveriges Begravningsbyråers Förbund, SBF: 08-556 811 80, <http://www.begravningar.org/>

Många kommuner och kyrkliga samfälligheter har bra webbplatser. Där kan du prova att söka på ”borgerlig begravning” eller liknande om du inte direkt hittar det du söker.

Många vill sälja snabbväxande lax

Kan snabbväxande, genförändrad fisk vara svaret på hotet om utfiskade hav och sjöar? Snabbväxande laxar finns redan i verkligheten på exempelvis Vancouver Laboratory i Kanada. Och kanske så småningom på ditt middagsbord?

Laxarna i Kanada har genförändrats så att de producerar extra tillväxthormon. Det innebär att det bara tar 2 år för fisken att uppnå mogen ålder istället för 3–4 år som den normala tillväxttiden är. Dessutom kräver de bara 80 procent så mycket mat som en vild fisk gör.

Högtintressant för fiskodlarna, med andra ord. Att GMO-laxen är bättre på att tillgodogöra sig födan innebär att det går åt mindre vildfisk att använda till föda och att utsläppen kan minskas.

Är kanske snabbväxande fiskar också den enda lösningen om utfiskningen av den vilda fisken fortsätter? Det är åtminstone ett argument som de kommersiella intressenterna gärna använder.

Flera amerikanska företag väntar på tillstånd för att laxen ska kunna odlas för kommersiellt bruk, som matfisk, och patent finns redan framtagna.

Ulf Hammerling, docent på Statens Livsmedelsverk, SLV, tror att företag som vill sälja genförändrad lax i Europa kommer att stöta på stora problem, även om det skulle bli tillåtet i USA.

–Europeiska konsumenter är mycket kritiska till genmodifierade livsmedel och lagstiftningen är sträng.

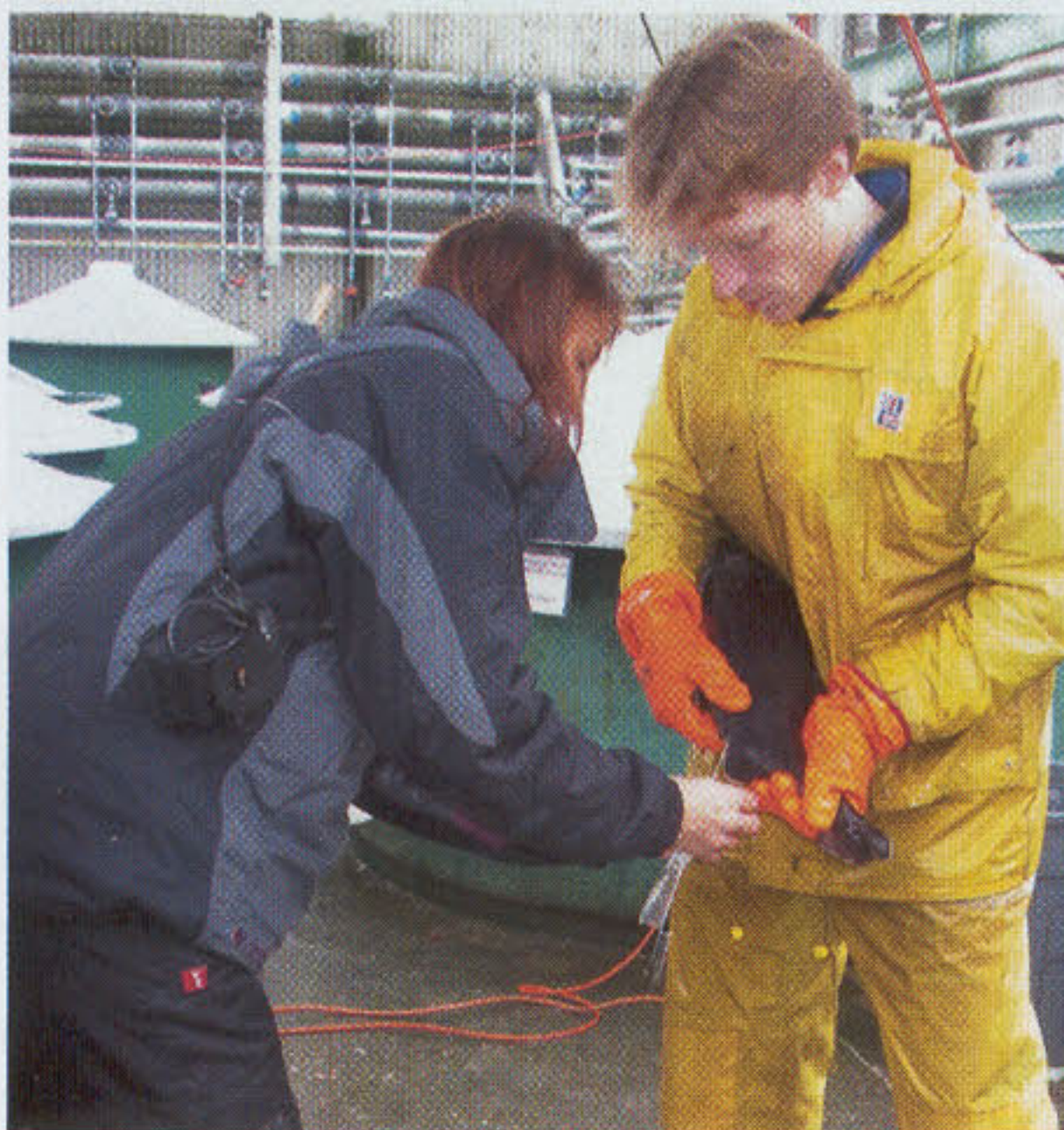
Han berättar om ett norskt företag som fick licens för att odla snabbväxande lax i mitten av 90-talet men att projektet stoppades innan fisken kom ut på marknaden eftersom det möttes av en folkstorm.

Idag är det framför allt miljöskäl som skulle sätta stopp för genmodifierad lax.

–Vi vet redan att lax som odlas i kassar i havet ofta tar sig ut från odlingarna och att det är ett problem med genspridning, säger Ulf Hammerling.

På Sveriges Naturskyddsförening, SNF, är man starkt kritisk till GMO, genmodifierade organismer.

–Att GMO oavsiktligt kan spridas i naturen innebär en risk för oförutsägbara

Mare Lohmus och Fredrik Sundström samlar in mjölke från en GMO-laxhane.

ekologiska konsekvenser, säger Klas Hjelm, chef för naturvårdsavdelningen på SNF.

–Det finns också ett etiskt problem, eftersom vi anser att folk har rätt att få veta vilka produkter som kan innehålla GMO och kunna välja bort dem.

Bedöma riskerna

Huvudsyftet med studierna i Kanada är att ta reda på vilka konsekvenserna kan bli om den genförändrade och snabbväxande laxen tar sig ut från odlingarna.

Vid laboratoriet har man byggt upp en låtsasnaturlig omgivning med andra fiskar som är föda för laxen och med rovfiskar som är dess fiender. En av forskarna är Fredrik Sundström som varit på plats som gästforskare i fyra år.

–En hotbild är att fiskarna skulle bli en allvarlig fiende för det naturliga beståndet eftersom de växer mycket snabbare och behöver mycket föda. Men våra studier pekar på att de genmodifierade fiskarna kan klara sig sämre än sina vilda släktingar eftersom de är så upptagna med att jaga föda att de inte märker av sina naturliga fiender.

–Genförändringen gör att tillväxtgenen är påslagen hela tiden vilket kan vara förklaringen till att de är konstant hungriga och på jakt efter föda, säger han.

Det finns också teoretiska modeller som visar att om de genförändrade laxarna skulle ha bättre reproduktionsförmåga än den vilda laxen men samtidigt ge svagare avkommor när de parar sig med de vilda laxarna kan det leda till att arten på sikt helt dör ut.

–Man talar om spridning av en trojansk gen. Men jag tror att den risken är mycket liten i verkligheten och att eventuella skador skulle begränsas till vissa områden, säger Fredrik Sundström.

I Sverige pågår ingen forskning med genförändrad fisk. Jämfört med landlevande djur tillhör fisk en speciell riskkategori när det gäller utsläpp av GMO i naturen. Fisk förökar sig snabbare än landdjur och kan relativt lätt sprida sig. Särskilt riskfyllt är det med lax som odlas i kassar ute i naturliga vatten.

Den forskning som finns sker framför allt i USA, Kanada, Japan, England, Kuba och Kina. Man försöker främst påverka tillväxtökningen och minska känsligheten för låga temperaturer och sjukdomar. Det bedrivs också forskning på möjligheten att använda genmodifierad fisk inom läkemedelsindustrin, till exempel för produktion av insulin.

–Kanske skulle vi kunna acceptera genförändrad karp som kan odlas i mer kontrollerade former med betydligt mindre risker, säger Ulf Hammerling på SLV.

Riskbedömningen för livsmedel som innehåller GMO är hård inom Europa och bedöms från fall till fall. Reglerna gäller miljöhänsyn, hälsoeffekter samt spårning och märkning. Idag finns bara tillstånd för majs, soja och raps inom EU. Till exempel får GMO-grödor inte vara mer allergiframkallande än jämförbara konventionella,

FOTO BJÖRN LARSSON/SCANPIX

Snabbväxande, genförändrade laxar kanske är svaret på hotet om utfiskning. Flera företag i USA hoppas få tillstånd att sälja fisken som matfisk.

vilket kan ha blivit en önskad bieffekt av genmodifieringen, och måste ha ett lika bra näringsinnehåll.

– Under förutsättning att regelverket tillämpas för bedömning i varje enskilt fall ser jag inga risker med att äta de här livsmedlen, säger Ulf Hammerling på SLV.

Ingen skillnad på smaken

Den forskning som hittills gjorts på snabbväxande lax visar att näringsinnehållet är ungefär detsamma som för vanlig lax.

Smaktester som gjorts på Kuba har inte heller visat någon större skillnad. En risk som man talar om är om tillväxthormonet i fisken skulle påverka även den som äter den.

– Skillnaderna man upplevde i smaken var möjligen till en liten fördel för den genmodifierade laxen, säger Fredrik Sundström.

Själv har han inte provsmakat fisken eftersom det krävs särskilt tillstånd för att få göra det. Men han säger att han inte skulle ha något emot att äta den.

– Nej, inte av konsumtionsskäl. I så fall snarare av etiska skäl.

Tror du att den här fisken kommer att hamna på våra middagsbord?

– Vår uppgift är inte att svara på hur fisken kan fungera kommersiellt utan att uppskatta vad som skulle hända om fiskarna kom ut i naturen. Men om den vilda laxen

skulle ta slut finns det naturligtvis en marknad även om kostnaderna verkar höga till en början och marknaden säkert kräver en viss tillvänjningstid.

De första genförändrade laxarna framställdes genom mikroinjicering i laxägg för 20 år sedan. På Vancouver Laboratory tar man fram ungefär 5 000–10 000 fiskar per år för att använda i forskningen. Av dem tillåts 40–50 stycken uppnå mogen ålder för att kunna användas för avel av nästa generation GMO-laxar.

Stellan Welin är professor i bioteknik, kultur och samhälle, och etiskt sakkunnig suppleant i Gentekniknämnden, en statlig myndighet som ska följa den nationella och internationella utvecklingen på området. Bland annat genom att bevaka de etiska frågorna och ge råd för att främja en etiskt försvarbar och säker användning av genteknik.

– Jag undrar framför allt vilket lidande det innebär för fiskarna att växa så snabbt och odlas i trånga kassar och hur stor risken är för genspridning, som redan är ett problem med odlad lax idag.

– Positivt är om GMO-fisken kan tillgodogöra sig födan på ett effektivare sätt, säger han. □

TEXT MARIA NÖJD
FOTO DIONNE SAKHRANI

GMO i Sverige

Det krävs tillstånd för att odla genetiskt modifierade växter och för att importera levande GMO (till exempel hela frön som majs-korn och sojabönor).

Däremot krävs inget särskilt tillstånd för att importera produkter som är framställda av GMO men som inte innehåller levande GMO (till exempel krossade majs-korn och bomullstyg) och som inte används som livsmedel eller foder.

På Jordbruksverkets webbplats finns en förteckning över vilka GMO-produkter som är godkända som foder, import av levande GMO och odling (bomull, majs och raps): www.jordbruksverket.se

På Livsmedelsverkets webbplats finns information om genetiskt modifierade livsmedel: www.slv.se

www.gmo.nu är en webbportal med en förteckning över de olika myndigheterna och deras ansvar för genteknikområdet.

www.gmofri.se är en GMO-kritisk webbplats med information från Ekologiska Lantbrukarna och Krav, med finansiellt stöd från Jordbruksverket.

Snigelresor nya trenden

Vårt resande blir allt mer varierat och nischat. En av många trender på resfronten är så kallad slow travelling, då själva resandet blir ett lugnt och stillsamt sätt att varva ner från en stressfylld vardag.

Vi reser mer, på olika sätt och till nya destinationer. En skraddarsydd äventyrsresa ena gången och en traditionell charter med sol och bad nästa gång.

– Därför är det en mycket oförutsägbart bransch, säger Sara Nordin, analytiker på Europeiska turistforskningsinstitutet Etour i Östersund.

Många faktorer påverkar vårt resande, som valutaförändringar, säkerhetsaspekter, miljö och teknologi. Terrorattacken den 11 september 2001 innebar ett avbrott i det internationella resandet, men säkerhetshotet glömdes sedan snabbt bort.

Nu är frågan hur stor betydelse den intensiva klimatdebatten får. Där står utsläppen från flyget i fokus.

– En fråga som många i branschen ställer sig är hur mycket folk verkligen är beredda att betala extra för ett mer miljövänligt resande när det kommer till kritan, säger Sara Nordin, som inte tror att vi kommer att sluta med långresor.

– Kanske kommer man att göra kortare weekendresor i sitt närområde, men det är ingenting som märks av nu.

Tågresor på väg tillbaka

I många länder finns en tydlig trend mot slow travelling – långsamt resande, med tåg, husbåt, vandring eller cykling. ”No fly” har blivit en växande nisch.

– Man vill ha ett tydligt avbrott från sitt stressiga liv där gränsen mellan arbete och fritid blir allt otydligare, och åker bort för att få tid tillsammans, säger Sara Nordin.

– Resandet blir ett sätt att skaffa sig kvalitetstid och vardagslyx.

I Frankrike storsatsar det statliga järnvägsbolaget SNCF på snabbare och bekvä-

mare tåg med särskilda utrymmen för familjer med barn och med ett växande antal turistlinjer. Här i Sverige gick Fritidsresor och SJ i våras ut med ett erbjudande om en tågcharterresa till Gardasjön i Italien.

– Resan sålde slut på en dag. Det var helt sanslöst, säger Edvard Lind, pressinformator på SJ.

Ny tågluffarvåg

Ett annat sätt att möta den ökade efterfrågan på tågresor är att SJ från och med i år har återinfört interrailkortet för tågluffning i Europa. En stor målgrupp är äldre. SJ har också ett särskilt sommarkort för tågsemester inom Sverige.

Ytterligare en satsning som är på gång är evenemangsresor, där man köper ett paket med tågresor, biljetter till matchen, konserten eller teatern och kanske även hotell. Branschorganisationen Tågoperatörerna, där SJ är medlem, driver också ett projekt i samarbete med bland andra Kungliga Tekniska högskolan och Konstfack för att utveckla framtidens tåg. Målet är att de ska vara snabbare, bekvämare och mer harmoniskt inredda. En prototyp – Gröna Tåget – finns redan framtagen.

Förutom att man slipper stressiga flygplatser och slitsam bilkörning är vitsen med det långsamma resandet att det faktiskt får ta tid och att det är ett värde i sig. Att vaggas till sömns av det rofyllda dunkandet från nattåget som kränger fram över rälsen och att sedan ägna dagen eller dagarna till att blicka ut över landskapet, läsa, ha tid att prata, umgås och gå ner i varv.

Jag lockas av tanken och beslutar mig för att ta med mig dottern, 8 år, på en avkopp-

lande, långsam tågresor till Höga kusten. Det känns särskilt spännande eftersom Höga kusten står med på en tipparlista över de populäraste resmålen år 2017, i konkurrens med Nordafrikas Medelhavskust, Vietnam, Tokyo, Röda havet och andra långväga resmål.

Men det visar sig tyvärr vara lättare sagt än gjort.

– Några tåg går inte hit. De flesta kommer med egen bil, säger Sara på Örnsköldsviks turistbyrå, som låter något förvånad över min fråga, men föreslår några krångliga transportförbindelser.

– Dessutom är det inte mycket öppet före skolavslutningen.

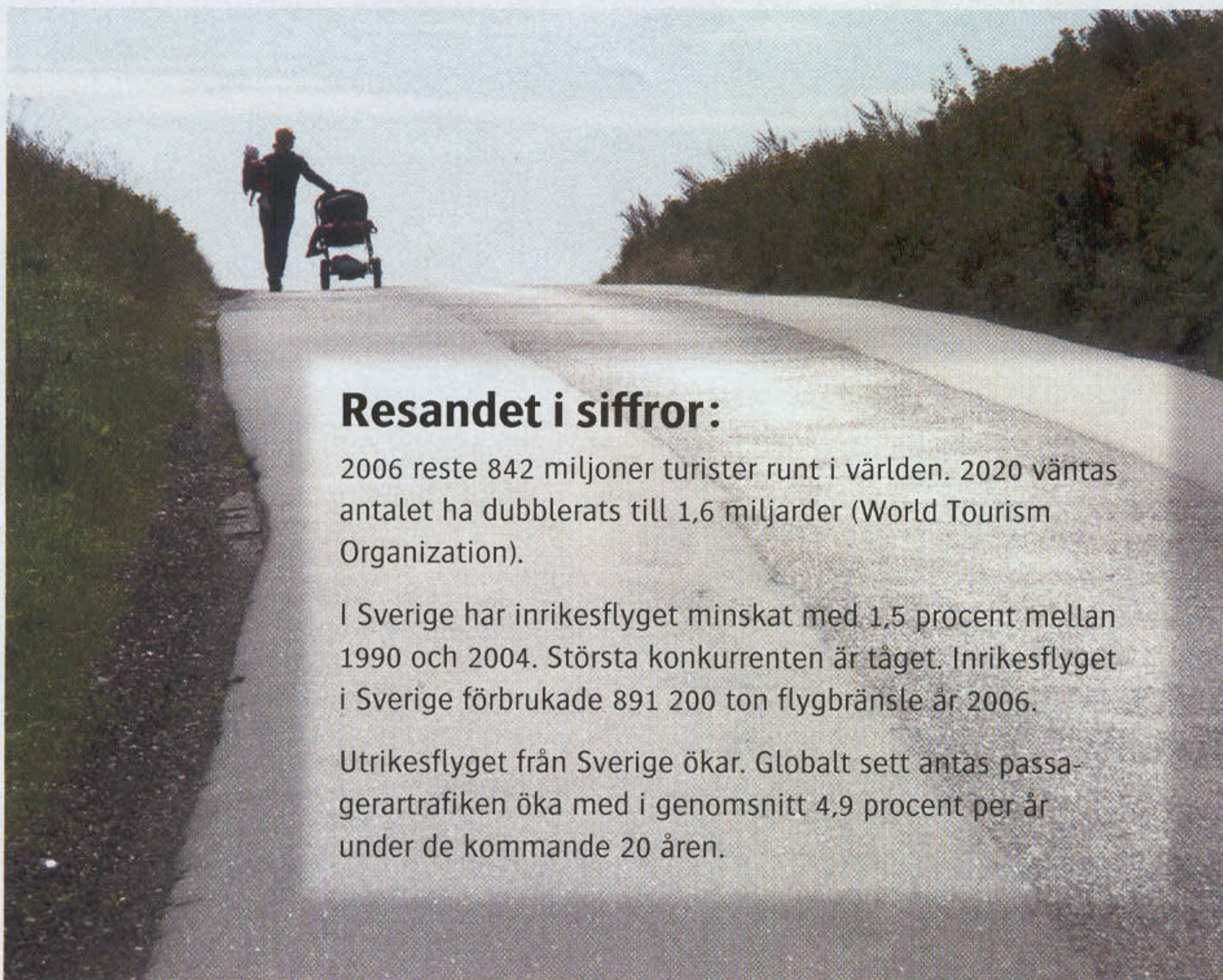
Jag hade sett fram emot klättring, vandring eller cykling och hisnande naturupplevelser. Sara i Örnsköldsvik tipsar om Paradisbadet, ett äventyrsbad inomhus som är öppet året runt, och konstutställningar på Ulvön. Vandring blir nog för tungt för en åttaåring. Och naturen är svår att uppleva utan bil.

Högakustenplanen skjuts på framtiden i väntan på Botniabanan med nydragen tågräls i norra Sverige.

En historia att berätta

Personlig utveckling, nya kunskaper, nära kontakt med lokalbefolkningen och dess kultur, hälsa, motion och äventyr är några andra förväntade trender för framtidens

Resandet i siffror:

2006 reste 842 miljoner turister runt i världen. 2020 väntas antalet ha dubblerats till 1,6 miljarder (World Tourism Organization).

I Sverige har inrikesflyget minskat med 1,5 procent mellan 1990 och 2004. Största konkurrenten är tåget. Inrikesflyget i Sverige förbrukade 891 200 ton flygbränsle år 2006.

Utrikesflyget från Sverige ökar. Globalt sett antas passagerartrafiken öka med i genomsnitt 4,9 procent per år under de kommande 20 åren.

► resenärer. "Man vill inte ha souvenirer och bilder med sig hem, utan en historia att berättas", som Navin Sawher, på det Connecticutbaserade reseföretaget Tauck World Discovery, uttrycker det i en artikel om restrender i det amerikanska nyhetsmagasinet Newsweek. Reseföretaget har som affärsidé att erbjuda resor utöver det vanliga, i form av lyx och originalitet med specialsydda arrangemang över hela världen, exempelvis en fjortondagars resa till Skandinavien, med besök i huvudstäderna, fjordkryssning, glaciärmuseum, vikingaskepp och Edvard Griegmuseet i Trolldaugen på programmet. Förutom flyg erbjuds kryssningar och lyxiga tågresor.

Kvaliteten på upplevelsen är viktigare än destinationen. Dessutom har de resvana 40-talisterna, som utgör en stor del av resenärerna i väst, bättre ekonomi än någonsin och råd att betala för sina resor.

Resor med specialteman som litteratur, film, mat och vin och arkeologi som förenar resandet med nya kunskaper, är starkt på frammarsch. Ett aktuellt exempel är resor som arrangerats efter succéböckerna om Damernas detektivbyrå, där resenärerna guidas runt i huvudpersonen Mma Ramotswes trakter i Botswana.

Asien och Indien på gång

– Västvärlden är annars en ganska mättad målgrupp för resebranschen, säger Sara Nordin på Etour.

– Man kan inte förvänta sig att antalet personer som reser kommer att öka. Däremot kanske de som redan reser kommer att resa ännu mer.

Kinas, Indiens och delar av Östeuropas medborgare väntas däremot svara för en riktig reseboom inom en snar framtid.

– Deras resande kommer antagligen att likna vårt. Lite försiktigare och i närområden nu till en början för att sedan bli mer internationellt, säger Sara Nordin.

Bengt Sahlberg, professor emeritus i turism tror att många asiater kommer att se Europa och Norden som ett framtida resmål. I Norden finns lugn och ro och möjlighet till rekreation vid sidan av det exotiska.

I Sverige finns gott om tänkbara teman att locka med, som samekulturen med slädfärder och renfösning. Eller fjällvandring, cykelresor, ridning och forspaddling, som utöver naturupplevelserna, ger bra motion och gör gott för hälsan.

Gösta Westin, fjällchef på Sveriges Turistförening, STF, säger att han ser en stadig efterfrågan med nya målgrupper som upptäcker tjusningen i att uppleva i naturligt tempo med tid för eftertanke och avkoppling. Vandring är och förblir huvudintresset. Till det kommer turskidåkning och utförsåkning med naturkraft, då man själv tar sig upp med hjälp av stighudar eller snöskor för att sedan njuta av varje sväng enligt "Earn your turn".

– Sommartid använder fler och fler fjällstationer och vandrарhem som bas för sina aktiviteter snarare än enbart en plats att bo på.

Nu satsar STF på barnen eftersom de ser ett ökat behov av friluftskunskap och på ett ökat utbud av extremare naturaktiviteter, som kiting då man tar sig fram med

vindens hjälp, eller toppturer till fots och på skidor för att nå nya målgrupper bland unga, aktiva turister.

Vid sidan av det långsammare och samtidigt miljövänligare resandet ökar flygandet konstant. Inom resebranschen tror de flesta på en fortsatt ökning av långväga flygresor till exotiska platser som Asien, Sydafrika och Sydamerika. Weekendresorna med flyg förväntas också öka, även till långväga destinationer, som ett svar på att många lider av tidsbrist men ändå vill se mer av världen.

Rika köper sig fria

Möjligheten att betala extra för "klimatneutrala resor" är starkt ifrågasatt. Bland annat har det framförts kritik mot att rika länder köper sig fria på ett sätt som innebär att förändringar ska ske någon annanstans. Till exempel genom att köpa så kallade utsläppsätter, som ska användas till miljöfrämjande insatser som trädplantering och utbyte av energisystem i utvecklingsländer.

Inom EU pågår ett sjuårigt projekt – Clean Sky – som finansieras av EU-kommissionen och flygindustrin med målet att kraftigt minska bränsleförbrukningen och utsläppen, bland annat genom att utveckla ny motorteknik, planens formgivning och vikt.

Men hur stort hopp kan vi egentligen sätta till ett miljövänligare flyg? När kommer det? Och hur mycket dyrare blir det för resenärerna?

– För att nå klimatmålen måste vi kanske tillbaka till ett resekonsumtionsmönster som liknar det vi hade på 1980-talet, säger Magnus Nilsson på Naturskyddsföreningen.

– Politikerna måste sätta ramar som gör att den totala belastningen inte blir för stor. För att få ner bränslekonsumtionen måste priset på fossila bränslen upp i pris, säkerligen tre–fyra gånger priset idag. Detta är den totalt sett billigaste vägen för samhället totalt sett att minska utsläppen, säger Magnus Nilsson.

Ytterst är det ändå en fråga om eget ansvar, som med det övriga resandet och handlandet. Cyklar du till jobbet varje dag och gör en resa till Thailand belastar du antagligen inte miljön mer än en person som bilpendlar till jobbet men semesterar hemma. Och den som reser flera gånger per år kanske kan bestämma sig för att förlägga en eller två resor per år på hemmaplan. Varför inte passa på att njuta av svensk och nordisk natur nu, innan den stora turistinvasionen kommer? □

TEXT MARIA NÖJD

FOTO P.MARK OCH R.CHRISTENSEN/SCANPIX

Sticksågar bara för stora händer

Det är kul att snickra och det tycker inte bara män. Men att hitta verktyg som passar små händer är inte lätt. Få kvinnohänder når runt en sticksåg. ▷

När jag skulle köpa min såg letade jag verkligen efter en liten modell, säger Inger Bengtsson, snickare. Men det var omöjligt att hitta en som helt passade min hand.

Inger, som har egen snickerifirma i Stockholm, möter samma problem även med andra verktyg. De är gjorda för stora manshänder.

– Och det är inte bara vi tjejer som har problem, säger Inger. Jag vet många manliga snickare som också har små händer.

Inger demonstrerar hur hennes hand bara når om ungefär halva sågen. Men van som hon är håller hon ändå sågen i ett fast grepp och sågar raskt ett mönster i en fiberskiva.

– Jag har vant mig, säger Inger, men jag blir väldigt trött i handen om jag måste såga länge.

Inger är finsnickare och tillverkar möbler, inredningar och utställningar. Sticksågen använder hon inte så mycket i sitt dagliga arbete, utan mest när hon är ute och monterar sina jobb.

– Ska jag kapa en bit är sticksågen snabb och idealisk, tycker Inger. Att till exempel såga av en list går fortare än med handsåg, och sådana gånger är sticksågen till stor hjälp.

– Att få tillverkarna att anpassa sågarna för olika handstorlekar är inte så lätt, säger Kjell Johansson, försäljningschef på Hitachi Power Tools i Sverige. Sverige är ju en jämförelsevis liten marknad och all produktutveckling sker i Japan. Vi har inte så mycket att säga till om där. Men vi har verktyg som är ganska smala. Vi har till och med fått klagomål på vår cirkelsåg från killar med stora händer som tyckte sågen var för liten.

Enligt Kjell Johansson görs verktygen för den amerikanska marknaden i regel större än för andra marknader.

Fem gick sönder

Sticksågarna i Råd & Rönns test är förstas avsedda för vanliga hemmasnickare. Att kunna kapa en skiva eller såga ut ett mönster är mycket enklare med en sticksåg än med en vanlig fogsvans. Sticksågarna har testats på sågning både i fiberskiva, så kallad MDF-skiva (Medium Density Fiber Board), i solida bokskivor, i plast och i metall. Hitachis CJ 110 MV fick bäst samlat betyg, den är lätt att hantera och hållbar. Fem av sågarna gick sönder i ut hållighetstestet. Bosch PST 680 E klarade bara att såga drygt 100 meter innan växeln gick sönder. De bästa sågarna klarade testkravet på 600 meters sågning utan problem.

Inger Bengtsson är snickare och arbetar gärna med sticksåg, till exempel när hon ska såga av lister. Det går fortare än med en handsåg.

Att såga rakt är inte alltid lätt, vilken sorts såg man än använder. För ett par av sågarna i testet, Biltemas och Co Techs, finns laserpekare som extra tillbehör. Men Inger Bengtsson har inte den funktionen på sin såg.

– Nej, laserpekare har jag inte använt, säger Inger. Jag litar inte på att det blir riktigt rakt med en sådan. Ska jag vara extra noga spänner jag hellre fast en extra bit ovanpå stycket jag arbetar med och håller sågen mot det. Sticksågsbladet drar lätt snett, särskilt i tjocka material.

Knopp eller bygel

Ingers sticksåg är försedd med ett knopp-handtag istället för bygelhandtag. Hon tycker det är lättare att arbeta med ett sådant, det ger handen större frihet. Sågar med bygelhandtag säljs oftare till hemmasnickare. I Råd & Rönns test är de flesta sågarna försedda med bygel, bara två har knopp-handtag.

Inger håller sin fria hand mot sågen för att få stadga. Det är inget som man kan rekommendera amatörer att göra – det är lätt att skada sig. Men Inger sågar vant snirkliga mönster i MDF-skivan. Hon tycker om att arbeta med fiberskivor även om det är de olika rena träslagen hon helst vill hålla på med.

– Fiberskivor är ju trä det också, även om det är finfördelat och ihoppressat. Och när jag gör montrar till utställningar är fiberskivor jättebra. De rör sig inte som rent trä gör, och de slår sig inte heller om det blir fuktigt.

Ingers väg till det egna snickeriet har varit lång och krokig. Hon har alltid "hållit på med trä" och valde träslöjd i skolan. Men att bli snickare ingick liksom inte i hennes föreställningsvärld efter skolan, utan hon utbildade sig till ortopedingenjör.

– Men jag tyckte inte om att arbeta i sjukvårdsmiljö. Jag tog ofta jobbet med mig hem, det fanns i mina tankar och det var påfrestande. Att jobba med mina händer och med trä var det ju det jag innerst inne ville, så jag tog ledigt och gick på Nyckelviksskolan på Lidingö ett år.

Efter det fortsatte Inger två år på Carl Malmstensskolan i Stockholm. Där var hon klar 1996 och sedan dess har hon snickrat. Bland annat har hon gjort dekorer åt Dramaten, och arbetar nu också halvtid som tekniker på Konstfack för blivande inredningsarkitekter och möbeldesigners.

– Det innebär framför allt att jag lär eleverna maskinerna i inredningssnickeriet, berättar Inger.

Men hon tror inte att hon kommer att orka som snickare fram till pensionen. Det är många tunga lyft i jobbet, och även om hon lärt sig att "lyfta smart" börjar kroppen säga ifrån.

– Jag borde nog gå på gym, funderar Inger, samtidigt som hon med ett vant grepp lyfter ner en tung fiberskiva från en hylla. Fast det här blir ju egentligen som daglig styrketräning.

Om Inger ska välja ett favoritträslag blir det björk, det är "blont och fint". Det arbetar hon gärna i. Det mest originella hon tillverkat var faktiskt en gravurna i trä.

– Ja, fast det var mer en ask än en urna. Det var en familj som sett en träask jag gjort, och de ville ha en sådan till gravsättningen av en anhörig. Visst var det ovanligt att arbeta med något som jag visste skulle grävas ner i jorden, men jag tyckte samtidigt att det var vackert. □

TEXT INGRID JACOBSSON
FOTO BIRGITTA RYDBECK

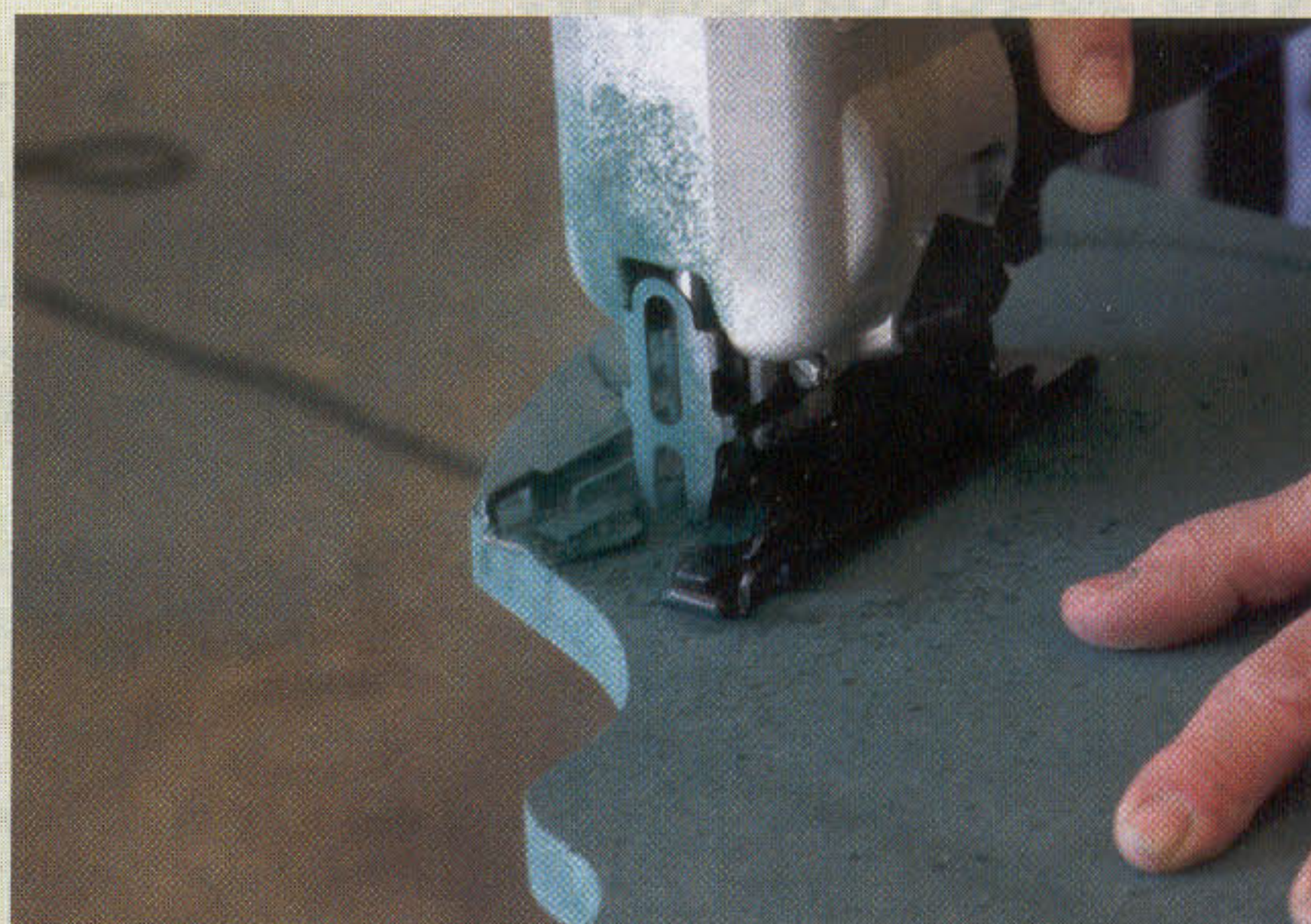
Tillverkare Modell	Hitachi CJ 110 MV	Makita 4341 FCT	AEG STEP 800 X	Bosch PST 700 PE
Samlat betyg	72	70	69	66
Cirka priser	1 900:–	2 650:– DYRAST	1 850:–	850:–
Sågförmåga, betyg	7	7	6	6
Såghastighet i trä, betyg	8	8	7	7
Sågtid, 19 mm MDF	20 sek.	19 sek.	24 sek.	27 sek.
Sågtid, 45 mm solid bok	65 sek.	66 sek.	79 sek.	72 sek.
Kvalitet på sågsnittet i trämaterial, betyg	6	6	7	6
Sågförmåga i metall, betyg	8	8	8	7
Sågtid metall 4 mm tjock	34 sek.	36 sek.	39 sek.	33 sek.
Sågtid metall 8 mm tjock	92 sek.	92 sek.	114 sek.	–
Sågförmåga i plast, (8 mm plexiglas) betyg	7	8	6	7
Figursågning, betyg	5	7	5	3 DÅLIG PÅ FIGURSÅGNING
Noggrannhet i sågningen, betyg	7	7	7	7
Hanterbarhet, betyg	8	6	9	7
Hållbarhet, betyg	9	9	9	9
Uthållighetstest, antal längdmeter	600 m	600 m	600 m	600 m
Eventuellt omtest, uthållighet	–	–	–	–
Felorsak				
Tillbehör och funktioner, betyg	8	9	9	9
Laserpekare	Nej	Nej	Nej	Nej
Pendelfunktion	Ja	Ja	Ja	Ja
Manual, betyg	5	7	6	8
Elektrisk säkerhet, betyg	7	7	7	7
Mekanisk säkerhet, betyg	7	7	7	7
Vikt	2 424 g	2 480 g	2 190 g	2 030 g

TABELLEN FORTSÄTTER ▷

Tänk på detta när du köper sticksåg

Hur mycket kommer du att använda sågen? Ska du såga mycket kanske du vill ha tillbehör som flera sågblad att byta mellan och splitterskydd (som ger rena snitt). Pendelfunktionen som ökar såghastigheten i mjuka material kan vara bra om du ska använda sågen i sådana material.

Prova också hur olika sågar känns i handen. En stor såg blir jobbig att använda efter en stunds sågande, du blir lätt "darrig". Knopp- eller bygelhandtag kan vara en smaksak, där får du också prova dig fram.

Tillverkare Modell	Skil F015 4585 AA	Biltema Art. 17-090	Metabo STE 65	Ferm FJS-710N	DeWalt DW 343 K
Samlat betyg	64	62	60	59	58
Cirkapriser	500:– PRISVÄRD	400:–	1 150:–	300:–	1 700:–
Sågförmåga, betyg	6	6	6	6	6
Såghastighet i trä, betyg	7	8	6	6	6
Sågtid, 19 mm MDF	25 sek.	18 sek.	28 sek.	32 sek.	31 sek.
Sågtid, 45 mm solid bok	93 sek.	86 sek.	109 sek.	91 sek.	100 sek.
Kvalitet på sågsnittet i trämaterial, betyg	5	5	6	5	5
Sågförmåga i metall, betyg	8	8	5	8	6
Sågtid metall 4 mm tjock	36 sek.	32 sek.	45 sek.	38 sek.	57 sek.
Sågtid metall 8 mm tjock	94 sek.	127 sek.	–	111 sek.	149 sek.
Sågförmåga i plast, (8 mm plexiglas) betyg	6	6	8	6	7
Figursågning, betyg	4	4	4	7	5
Noggrannhet i sågningen, betyg	7	7	7	8	6
Hanterbarhet, betyg	6	6	8	4	5
Hållbarhet, betyg	9	8	9	9	9
Uthållighetstest, antal längdmeter	600 m	540 m	600 m	600 m	600 m
Eventuell omtest, uthållighet	–	549 m	–	–	–
Felorsak		Växeln gick sönder båda gångerna			
Tillbehör och funktioner, betyg	9	8	9	9	9
Laserpekare	Nej	Ja	Nej	Nej	Nej
Pendelfunktion	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Manual, betyg	6	5	9	7	8
Elektrisk säkerhet, betyg	7	7	7	7	7
Mekanisk säkerhet, betyg	7	7	7	7	7
Vikt	2 350 g	2 700 g	2 220 g	2 266 g	2 070 g

Vad säger tabellen?

Testet är utfört i samarbete med den internationella testorganisationen ICRT, där Råd & Rön är medlem.

Samlat betyg: Samlat betyg är en 100-gradig skala där 1 är sämst och 100 bäst. Betyget är inte en sammanräkning av de olika delbetygen, utan räknas samman enligt en viktningsmetod, där delbetygen ges olika procentandelar.

Cirkapriser: Priserna är från leverantörerna.

Sågförmåga: Betyget är en sammanvägning av delbetygen för sågning i olika material. Man har mätt hastigheten, kvaliteten på sågsnit-

tet (för trämaterialen) med mera.

Sågarna har testats i olika trämaterial: MDF (Medium Density Fiber board, fiberskiva), spånskiva och solid bok, i metallskivor (4 mm och 8 mm tjocka) samt i plast (8 mm plexiglasskiva). Sågarna har dels testats fastsatta i en ställning, dels av olika testpersoner som sågat med dem. Man har testat sågarna både för sågning av raka snitt och för figursågning.

Vid sågningen har man dels betygsett kvaliteten på sågsnittet, det vill säga hur "rent" och rakt det är, dels hur snittet blir när man sågar vinkelrätt eller med vinklad botten-

platta. Hastigheten har också mätts för de olika materialen.

Hanterbarhet: Personer i en testpanel har använt sågarna och satt betyg på dem. Här har man bland annat bedömt hur lätt det är att byta sågblad och sätta på extra tillbehör, hur ergonomiska handtagen är och hur stabil sågen är.

Hållbarhet: Sågen har testats i sammanlagt 600 meter sågsnitt.

Tillbehör och funktioner: Utrustning som laserpekare, pendelfunktion, sladdlängd, antal sågblad, splitterskydd med mera har givits ett samlat betyg.

Laserpekare är en ljusstråle som ställs in för att ge så rakt sågsnitt som möjligt.

Pendelfunktion är en "drivfunktion" som ökar såghastigheten i mjuka material.

Splitterskydd ger i allmänhet en bättre kvalitet på sågsnittet.

Manual: Samtliga sågar har manualer på flera språk.

Elektrisk säkerhet: Bedömdes i förhållande till den europeiska standarden för elektriska handverktyg.

Mekanisk säkerhet: Säkerhet vid hantering av sågen rent allmänt.

AEG STEP 70	Black & Decker KS999EK-QS	Co Tech 30-9320 CT-4411	Skil FO15 4170 AA	Black & Decker XTS 10 EK	Bosch PST 680 E
56	53	50	49	32	13
950:–	800:–	400:–	300:–	1 200:–	750:–
5	5	6	5	5	5
5	6	7	5	6	5
41 sek.	39 sek.	30 sek.	45 sek.	38 sek.	50 sek.
126 sek.	79 sek.	96 sek.	111 sek.	76 sek.	95 sek.
7	4	6	5	3	6
5	5	6	4	4	5
52 sek.	52 sek.	36 sek.	74 sek.	70 sek.	55 sek.
–	–	–	–	–	–
5	6	4	6	6	7
5	4	5	4	4	3
6	7	3	7	6	7
8	6	5	4	6	6
9	6	5	6	3	1
600 m	430 m	330 m	420 m	215 m	110 m
–	405 m	427 m	452 m	284 m	123 m
	Växeln sliten, stora vibrationer som följd	Växeln gick sönder båda gångerna	Växeln gick sönder båda gångerna	Styrrullen för bladet träsigt båda gångerna	Växeln gick sönder båda gångerna
8	8	8	5	8	7
Nej	Nej	Ja	Nej	Nej	Nej
Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Nej
6	8	5	6	8	8
7	7	7	7	7	7
7	7	7	7	7	7
1 920 g	2 230 g	3 124 g	1 700 g	2 700 g	1 630 g

Kort om testet

Hitachis såg **CJ 110 MV** blev bäst i test, tätt följd av **Makitas 4341 FCT**. Men dessa båda sågar hörde också till de dyraste.

Samtliga sågar i testet fick hyfsat, eller bra, betyg på sågförmåga. Men det var stor skillnad på hållbarheten. När sågarna uthållighetstestades, på en sträcka av sammanlagt 600 meter klarade sex av dem inte alls testet.

Växeln gick sönder på **Biltemas** såg **17-090**, **Clas Ohlsons Co-Tech CT 4411**, **Skils FO15 4170 AA** och **Bosch PST 680 E**. På **Black & Deckers** såg **XTS 10EK** gick styrrullen för bladet sönder och på **Black &**

Deckers KS999EK-QS slets växeln kraftigt, med stora vibrationer som följd.

Sågtiden skilde sig åt för samtliga material. Att såga i en bokskiva tog mellan 65 och 126 sekunder, MDF-skivan sågades igenom på mellan 18 och 50 sekunder. Det verkliga kraftprovet, att såga en 8 millimeter tjock metallskiva, klarade bara sju av. Åtta stycken kunde inte såga igenom en sådan skiva, och har därför inte fått något betyg på detta.

Samtliga sågar fick dock bra betyg på elektrisk och mekanisk säkerhet.

Leverantörer

AEG: AEG Elverktyg 08-24 60 30, www.aeg-pt.se

Black & Decker: 031-68 60 00, www.blackanddecker.se

Robert Bosch AB: 08-750 15 00, www.bosch.se

DeWalt: 031-68 61 60, www.dewalt.se

Hitachi: Hitachi Power Tools säljs av Markt & Co, 08-598 999 00, www.markt.se

Makita: 08-623 61 00, www.essve.com

Metabo: 036-10 06 60, www.metabo.se

Skil: Robert Bosch AB är generalagent, 08-750 15 00, www.skil.se

Biltema: 077-520 00 00, www.biltema.se

Clas Ohlson: 0247-444 00, www.clasohlson.se

Ferm: Toolpartner Scandinavia säljs främst av Jula, 0511-34 20 00, www.jula.se

Milwaukee: 08-24 60 30, www.milwaukeetool.se

Köer, krångel och kundservice

Alla som har bredband, kabel-tv eller mobiltelefoner kan berätta om ändlösa väntetider och krångliga avtal. Ändå tycker it-företagen att de ger både bra och snabb service.

Under it-boomen översåg de flesta med väntetider och supportkrångel, det ansågs allmänt att man fick förstå att branschen hade växtvärk. Men idag vill vi kunna ställa samma krav på it som på andra tjänster: att man får det man betalar för på utsatt tid. Utan eviga telefonköer. Utan att behöva höja rösten.

Och it-bolagen berättar gärna om sina sekundkorta väntetider. Men många samtal och brev till Råd & Rön visar att verkligheten är annorlunda. Dagligen hör redaktionen av läsare som fått gallfeber på grund av väntan eller krångliga avtal som inte ger minsta valuta för pengarna.

En av de senare är Sten Andersson i Björneborg. Han var Glocalnet-kund och nappade på ett erbjudande om snabbare bredband.

– Säljaren lovade att uppgraderingen inte skulle ge några problem alls, säger han.

Men istället lade uppkopplingen av helt. Och fungerade aldrig mer igen. Sten Andersson spenderade ett tjugotal timmar i telefon med Glocalnets kundtjänst och fick alltid olika förklaringar. Men inget hjälpte.

– Det enda som fungerade var fakturorna, säger han. Pengarna drogs via autogiro som vanligt.

Först efter tre månader utan internet – för 250 kronor styck – och otaliga telefonsamtal med kundtjänsten kom han ur avtalet. Men för att också avsluta mobilabonnemanget hos Glocalnet tvingades han betala 19 månadsavgifter i en klumpsumma.

– Inga avtal gick att säga upp förrän jag blev riktigt förbannad,

säger Sten Andersson. Enligt reklamen är Glocalnet mycket lågt och det stämmer verkligen!

När Råd & Rön ber Glocalnet kommentera fallet ändrar sig dock företaget omedelbart och betalar tillbaka de 750 kronor som Sten fick lägga ut för ingenting.

– Installatören som kopplade in den nya 24 Mb-utrustningen gjorde ett fel, säger Glocalnets vd Martin Tiveus. Och det tog tid att hitta felet i telestationen, så kunden sade upp abonnemanget. Innan felet hittades kunde inte Sten Andersson få bredband av annan operatör då telefonlinjen var markerad som upptagen. Nu visade det sig att vi inte krediterade för rätt period. Därför kontaktade vi nu kunden och löste saken.

Om telefonavgifterna som Sten Andersson tvingades betala säger Martin Tiveus att om man i förtid avslutar ett mobilabonnemang med bindningstid måste man betala bindningstiden om abonnemanget fungerat utan anmärkning.

Korta genomsnittstider

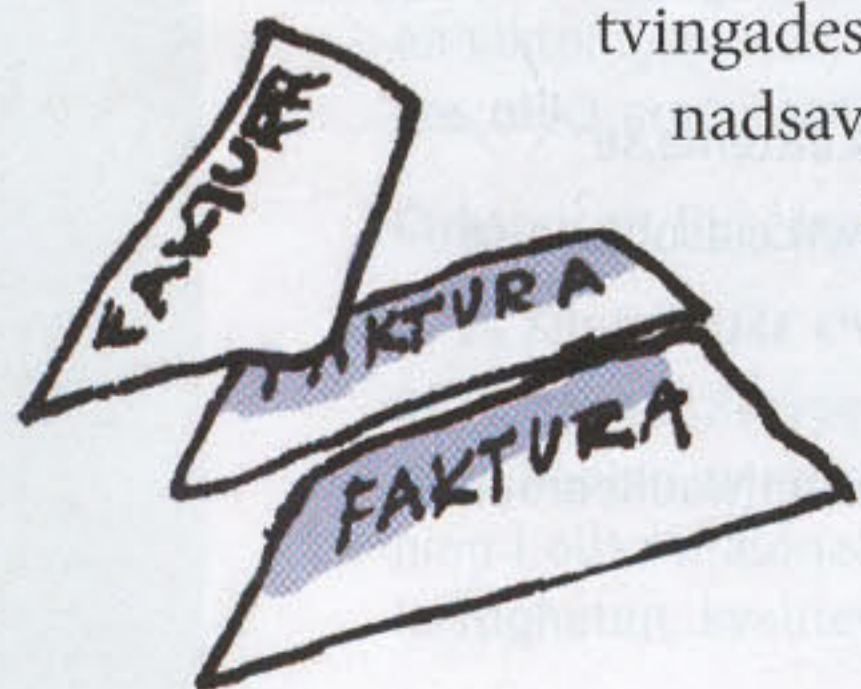
Man kan få råd av Konsumenternas tele- och internetbyrå, KTIB. Sexton olika internet- och teleleverantörer finansierar byrån. Råd & Rön frågade dessa bland annat om hur deras kundtjänster ser ut. Svaren syns i tabellen intill. Men varför är det sådan skillnad på väntetiderna som företagen uppger och på vad kunderna upplever?

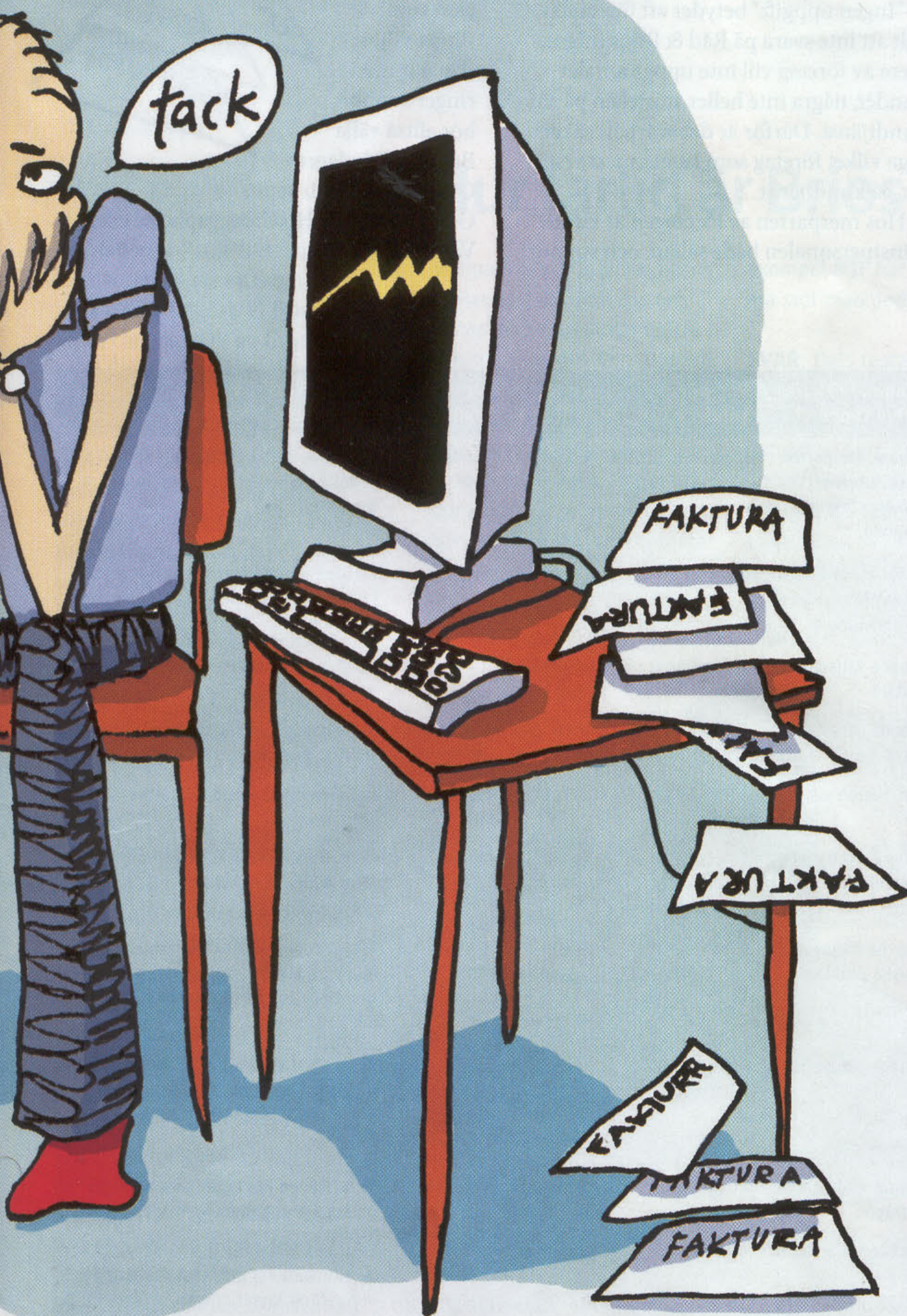
– Att bolagen stårar med korta väntetider kan bero på hur de räknar, säger KTIB:s vd Mattias Grafström. En kundtjänst som är öppen dygnet om får korta kötider i genomsnitt. Vi vet att vid fakturaperioder får alla it-leverantörer längre väntetider.

Han tvivlar dock inte på företagens en-

Vad god dröj. It-företagen skryter gärna om sin snabbhet men likväl får kunderna köa sig trötta.

tionen mindre, särskilt i fallen där kunden får olika besked vid varje samtal.

Han poängterar att företagen både utnyttjar och lider av att vi konsumenterna är olika: en del av oss är jättenöjda med en blomstercheck som kompensation för flera månaders bredbandsavbrott medan andra förblir missbelåtna om så företaget överkompenserar dem.

Bollas hit och dit

Många ADSL-kunder hamnar i en moment 22-liknande situation. Eftersom

bredbandsformen ADSL kräver åtgärder från flera olika operatörer om man vill ändra något kan kundproblem bollas fram och tillbaka mellan företagen utan resultat, som Glocalnet-kunden Sten Andersson.

– Rutinerna mellan operatörerna fungerar inte bra nog, vi diskuterar hur det ska bli bättre, säger Mattias Grafström.

När är då risken störst att man kommer i kläm? Det kan ske både vid uppgraderingar, vid flyttar och operatörsbyten. Ibland får kunden otillräcklig eller otydlig information. Det jobbigaste är ofta inte att

tjänsten inte fungerar, utan ovissheten och att få besked om exempelvis startdatum som sedan visar sig inte stämma. Vad ska man då tänka på som kund?

– När det gäller leveransdatum och avtal ska du kräva skriftlig bekräftelse, säger Mattias Grafström. Får du ingen sådan, bör du mejla operatören om vad ni bestämt och spara mejlet. Då har du något att visa om det blir problem. Det är särskilt viktigt när det gäller tidpunkter och villkor, och det går fort att slänga iväg ett mejl om hur du uppfattat köpet.

Den nya tekniken ställer också högre krav på kundens kunskaper. Exempelvis vid byte av teleförval måste man säga upp det gamla avtalet om det haft månadsavgift, avtalet upphör inte automatiskt. Vid byte av mobiloperatör gäller att tvärtom inte säga upp det gamla avtalet innan det nya börjar gälla. Annars mister man sitt gamla mobilnummer.

– Bolagen borde anpassa informationen efter mottagaren, säger Mattias Grafström. Man kan inte formulera upplysningar om it lika till en 18-åring och en 81-åring.

Hans stående råd är att läsa på hos KTIB, Post- och telestyrelsen eller Konsumentverket inför byten och nya avtal.

– Och fråga självklart operatören. Det finns inga dumma frågor. Mobiltelefonibranschen fungerar allt bättre, men ADSL-utbyggnaden dras med barnsjukdomar trots att det är en tjänst som funnits länge. Orsaken är att det är flera företagsparter inblandade. □

TEXT SVEN OLOV KARLSSON
ILLUSTRATION SARA STRIBE PAVELL

ENKÄT ►

Alla tycker de är bra

Vår enkät visar tydligt branschens mycket positiva självbild av sin service. Hela 8 av 16 tillfrågade företag tycker att just de har Sveriges bästa kundtjänst (hur många tävlingar finns det egentligen?), ibland med hänvisning till olika utmärkelser. Den enda som visar ödmjukhet är Phonera, som erkänner att deras kundtjänst varit underdimensionerad.

”Ingen uppgift” betyder att företagen valt att inte svara på Råd & Rönns frågor. Flera av företag vill inte uppge antalet kunder, några inte heller storleken på sin kundtjänst. Därför är det svårt att säkert säga vilket företag som lägger mest resurser på kundtjänst.

Hos merparten av företagen är kundtjänstpersonalen både säljare och support.

Den som vill slippa säljförslag när man ringer support bör alltså välja Bredbandsbolaget, Ownit Bredband, Götalandsnätet, Hi3G, Megaphone eller Vattenfall.

FÖRETAGENS SVAR PÅ ENKÄTEN

Företag	Hur många arbetar i er kundtjänst?	Hur många är säljare respektive support?	Hur många kunder har ni?	Genomsnittlig väntetid i er kundtjänst?	Tycker ni att ni har en bra kundtjänst?
Adamo Bredband	Ingen uppgift.	Inga säljare. Merparten är teknisk support, resten sköter fakturor och liknande.	Ingen uppgift.	Under 43 sekunder.	En av Sveriges bäst fungerande. Vi ska behålla den positionen och förbättra oss ytterligare.
Bredbandsbolaget	Ca 500 personer.	Hälften för teknisk support, resten för övriga frågor + försäljning.	450 000	Under 1 minut.	Ja, vår tekniska support är prisbelönt, i fjol gav en europeisk specialist den högsta betyg.
ComHem	360 personer.	Alla är både säljare och support.	1,8 miljoner	Ingen uppgift.	Ja, vi har branschens bästa kundtjänst.
Glocalnet	250 personer.	Alla är både säljare och support.	500 000	Strax över 2 minuter.	Ja, vi har investerat stort i vår kundservice de senaste 18 månaderna.
Götalandsnätet	7 personer.	3 säljare, resten support.	1 800	Saknar statistik.	Ja, men vi kan alltid bli bättre.
Hi3G (3)	Ingen uppgift.	Inga säljare, de har en annan avdelning.	730 000	Under 1,5 minuter.	Ja, vi har utsetts till mobilbranschens bästa kundtjänst två år i rad av tidningen Mobil.
Megaphone	57 personer.	35 svarar på frågor. 15 tekniska problem.	6 000	Under 2 minuter.	Ja, vi är så små att vi kan ta hand om alla våra kunder. Vi ingår i en större grupp företag vars resurser vi utnyttjar.
Optimal Telecom	Sköts externt och varierar.	Alla är både säljare och support.	Ingår i Tele2:s kundstock.	Ingen uppgift.	Ja, vi hade de mest nöjda kunderna inom fast telefoni 2005 och 2006 i Post- och telestyrelsens undersökning.
Ownit Broadband	8 personer.	Alla arbetar endast med supportfrågor.	20 000	2 minuter.	Ja, vi har en bra kundtjänst som ger personlig, engagerad service.
Phonera	15 personer + extra vid behov.	Alla är både säljare och support.	60 000	1 minut.	I fjol fick vi många nya kunder och var inte rustade för att möta det. I år har vi förstärkt kundtjänsten
Rix Port 80	12 personer.	Alla är både säljare och support.	30 000	Upp till några minuter.	Ja.
TDC Song	50 personer.	Alla är både säljare och support.	Ingen uppgift.	Under 2 minuter.	Ja.
Tele2	850 personer.	Alla är både säljare och support.	4,8 miljoner	1 minut.	Ja, vi har Sveriges nöjdaste mobil-kunder enligt Svenskt Kvalitetsindex 2006.
Telenor	800 personer.	Alla är både säljare och support.	1,7 miljoner	30 sekunder till 5 minuter.	Ja, vi vann SM i kundservice i höstas och höll högst kvalitet i den senaste nordiska kundtjänstjämförelsen.
TeliaSonera	Ingen uppgift.	Ingen uppgift.	971 000	Ingen uppgift.	Vi har en mycket väl fungerande kundtjänst med hög service.
Vattenfall	Ca 20 personer.	Ca 10 säljare, 10 support.	Ingen uppgift.	Under 1 minut.	Enligt våra kunder får Vattenfall bra betyg för bemötande och kompetens.

Försenat flyg

På en charterresa var vi tvungna att mellanlanda på annan ort än destinationen, på grund av dåligt väder. Ankomsttiden till destinationen blev 8,5 timmar senare än beräknat. Vi fick övernatta i en vänthall på flygplatsen i Chania med allt vad detta innebär.

Både min hemförsäkring (SalusAnsvar) och kortförsäkring (Diners club/Folksam) säger att förseningen inte täcks av försäkringen. SalusAnsvar anger att det funnits med tidigare men är borttaget nu. Flygbolaget och resebyrån ersätter heller inte förseningen.

Jag tycker att det är uppseendeväckande att försäkringarna inte täcker så stora förseningar.

Maria

SVAR. Jonas Burvall, informationschef SalusAnsvar: Först och främst beklagar vi att du har råkat ut för en så stor försening med allt det obehag och missad semestertid som det innebär. Ersättning utgår från försäkringen om det är så att man själv är försenad, men inte när planet är försenat. Att inte ersätta denna typ av händelser är, så vitt vi vet, praxis bland alla försäkringsbolag då vi anser att det är flygbolagets ansvar att ordna logi och övrig eventuell ersättning till sina passagerare om man inte kan hålla sin tidtabell.

SVAR 2. Gunnar Olsson, Konsumenternas försäkringsbyrå: När det gäller ersättning från rese-skyddet i hemförsäkringen varierar villkoren mellan försäkringsbolagen en hel del när det gäller rätt till förseningsersättning. SalusAnsvar har endast ett resestartskydd, det vill säga ersättning om man inte kommer i tid

Hur farlig är Brios bilbarnstol?

Många oroliga föräldrar har skrivit och ringt till oss om testet av bilbarnstolar i förra numret av Råd & Rön. Där fick Brio Zento riktigt låga betyg. Det är en så kallad kombistol, som kan användas både framåt- och bakåtvänd. Här är några av läsarbrevens svar från Råd & Röns testkoordinator Ronny Karlsson:

FRÅGA: Hur kan ni få så dåligt resultat på Brio Zento, när andra som till

exempel NTF har testat samma stol med godkänt resultat?

SVAR: Dels testar NTF inte bilbarnstolar, de sammanställer bara tillverkarnas egna uppgifter. Dels listar NTF bara en basnivå, med det som minst krävs för att få sälja en bilbarnstol. Vi har testat stolarna enligt ett hårdare test-schema och kan också betyg-sätta dem.

FRÅGA: Det verkar som om ni har testat Brio Zento både framåt- och bakåtvänd. Men vilket gäller för betyget i tidning-

en, framåt- eller bakåtvänd, eller är det en sammanvägning av båda?

SVAR: Betyget i tidningen gäller framåtvänt läge. Där fick stolen sämst betyg. I bakåtvänt läge fick den bättre betyg, dock inte lika bra betyg som de andra bakåtvända bilbarnstolarna.

FRÅGA: Det vore intressant att veta om det är säkrare att ha barnet bakåtvänt i Brio Zento än framåtvänt i andra, bra, framåtvända stolar.

SVAR: Bakåtvänt är alltid bättre än framåtvänt, så det ska man försöka göra så länge som möjligt. Brio har angett användningsområdet för sin stol som framåtvänd från 15 kilo, och då har vi testat det. Problemet med större barn är normalt inte vikten, utan att de brukar bli så långa att de helt enkelt inte får plats i bakåtvända stolar.

till själva avresan. Andra bolag, som Länsförsäkringar och Trygg-Hansa, har ett bättre skydd när det gäller just förseningsmomentet, men beloppen är ofta små, 300–500 kronor efter 8 eller 12 timmars försening. Men det är nog ändå viktigast att ha ett bra skydd när det gäller möjligheten att kunna resa efter, om exempelvis ditt tåg till Arlanda råkar ut för ett oväder och inte kommer fram i tid. Då kan bolaget betala merkostnaderna för att du ska kunna ansluta till din charterresa lite senare.

SJ saknas i katalogen

Varför finns inte SJ i telefonkatalogen – varken gröna eller gula sidorna – åtminstone inte i Göteborgsdelen? Jag antar att det är samma sak i landet i övrigt. Det finns ju många som inte har tillgång till dator och de tvingas då ringa till resebyrån varje gång.

Kan det vara i besparingssyfte som SJ gör så här?

Inge

SVAR. Edvard Lind, SJ:s presstjänst: SJ finns med i Göteborgs-

katalogens rosa sidor. Varför vi inte finns med bland de gula sidorna håller vi på och utreder tillsammans med Eniro som ansvarar för katalogerna. Telefonnummer som finns är dels 0771-757575 som går till SJ:s centrala biljettbokning, och dels ett nummer till den lokala resebutiken. Vi beklagar att SJ inte fanns med Göteborgskatalogens gula sidor men hoppas att den som ska beställa biljetter ändå kommer i kontakt med oss via webbplatsen www.sj.se eller via något av alla våra ombud.

Prenumerera ett
helt år för bara **240:–**

I varje nummer får du:

- Våra välkända produkttester
 - Granskande reportage
 - Råd i aktuella konsumentfrågor
 - Engagerade gästkrönikörer
- + Tillgång till vårt stora testarkiv på nätet

PORTO BETALT

Råd & Rön
c/o TitelData AB

Svarspost
Kundnr 204 845 29
110 12 Stockholm

Ja, tack! Jag vill ha en oberoende tidning som alltid står på min sida. För endast 240 kronor får jag 10 nummer av Råd & Rön och tillgång till det unika arkivet med över 100 tester på www.radron.se. Betalningen sker när jag fått mitt inbetalningskort.

Namn: _____

Adress: _____

Postnummer/Ort: _____

Telefon: _____

PRISSET GÄLLER ENDAST INOM SVERIGE. RÅD & RÖN, C/O TITELDATA,
112 86 STOCKHOLM. KUNDTJÄNST: TELEFON 08-617 23 41.

LÄSARBREV

▷ Lågenergilampa på vintern?

Har hört att en lågenergilampa är olämplig att använda utomhus, speciellt under vintern eftersom den är temperaturberoende och då ger mindre ljus än en vanlig lampa. Stämmer detta med verkligheten? Även en lågenergilampa blir väl varm?

Monica

SVAR. Peter Bennich, Energi-myndigheten: Det är inga problem med det, utan är istället en klok sak att göra, eftersom lågenergilamporna drar så mycket mindre el, mindre än en femtedel. Detta beror främst på att andelen värme är så mycket lägre. I en glödlampa blir det mesta värme och bara 5–10 procent blir ljus. En lågenergilampa omvandlar istället den mesta energin till ljus och bara en liten del till värme.

Till exempel används ofta lågenergilampor i den offentliga belysningen – vägbelysning inte minst.

Vill Telia stoppa mina samtal?

Jag läste artikeln "Den störande tystnaden" i Råd & Rön 4/07. Av denna framgick att Telia säljer en nummerpresentatör vid namn Telia Entré, som fungerar enbart på fasta telefoner och bara spärrar samtal från skyddade eller okända nummer.

Efter samtal med en Telia-butik i Lund fick jag reda på att

inga signaler går fram på den uppringda fasta telefonen utrustad med Telia Entré om man har skyddat eller hemligt nummer.

Själv har jag skyddat nummer – inte hemligt. Det innebär att mitt telefonnummer inte syns i nummerpresentatörer utan endast som information "Info 0" eller någon annan upplysning. Det innebär att mina samtal aldrig går fram om jag ringer en fast telefon med Telia Entré.

Men vad värre är – alla lasarets telefonväxlar (och säkert andra) har skyddat nummer av sekretessskäl. Det ska inte synas i en nummerpresentatör att just sjukvården ringt upp. Har man Telia Entré kommer sådana samtal aldrig fram.

Många i vårt land har av olika skäl (kvinnomisshandel, yrkesmässiga) hemligt nummer. Inte heller samtal från sådana nummer passerar Telia Entré.

Kan detta verkligen vara avsikten?

Maria

SVAR. Cia Edlund, pressansvarig TeliaSonera: Telia Entré är mycket riktigt en nummerpresentationstjänst som ger kunder möjlighet att välja, helt enligt egna önskemål, om man vill spärra sin telefon mot vissa oönskade nummer. Tjänsten är anpassad för alla typer av abonnemang.

Du beskriver tjänsten som att den spärrar samtal från okända eller hemliga nummer med automatik, men det gör den

inte. Vi beklagar om du har fått bristfällig information gällande Telia Entré. Tjänsten har inget att göra med vilken abonnemangsform man har, utan avsikten är att ge kunden en möjlighet att välja bort vissa inkommande samtal som man själv anser att man inte vill ha. Mer information om Telia Entré finns på www.telia.se.

Det finns ljusglimtar

Jag skulle vilja berätta om en positiv kundupplevelse – som balans till alla som berättar om dåliga produkter eller service. Det finns ljusglimtar!

För ungefär en månad sedan såg jag en stor annons i DN om kampanjpriser på skrivare från HP. Där fanns en som motsvarade vad vi behövde – en kombination av skrivare, scanner, kopianator och fax. Vi beställde en sådan via en närliggande datorbutik.

Skrivaren kom, men visade sig vara utan fax! Vi blev besvikna förstås, och ringde HP. Tryckfel i annonsen svarade man. Men, vad hände? Jo, Henrik Nell på HP erbjöd oss en lösning – en separat skrivare med fax utöver den vi hade köpt – utan kostnad!

Jag tycker att det här är ett bra exempel på att ett stort företag kan bry sig om en liten kund! Värt att nämna i Råd & Rön, som jag läser med stor behållning!

Ulla-Britt

Försenat kök

Vi har beställt ett kök från en köksleverantör. Nu har vi fått besked om att leveransen blir fem veckor försenad. Vad har vi för rättigheter, kan vi häva köpet eller kräva kompensation?

Agneta och Kourosh

SVAR. Johan Adamsson, jurist Konsumentverket: I första hand bör avtalsvillkoren granskas men enligt konsumentköplagen ska varan avlämnas "inom skälig tid" om ingen fast leveranstid avtalats. Vad som är skälig

tid beror på omständigheterna. Faktorer som kan ha betydelse för denna bedömning är vad som är normal leveranstid för sådana varor och vilka besked säljaren lämnat i samband med köpet. Levereras varan inte inom skälig tid har konsumenten rätt att häva köpet på grund av säljarens dröjsmål om dröjsmålet är av väsentlig betydelse för konsumenten. Vid hävning har konsumenten, under vissa förutsättningar, rätt till skadestånd för den skada som han eller hon lider genom säljarens dröjsmål.

Vid sidan av hävning har konsumenten alltid rätt att avbeställa varan. Vid avbeställning har däremot säljaren rätt till ersättning för till exempel de kostnader denne har haft med anledning av avtalet."

Klipp gräset för hand

I senaste numret av Råd & Rön reagerade jag på ert test av gräsklippare. "Elektrisk eller bensindriven gräsklippare, det är frågan." Som om det inte fanns fler alternativ. Har ni inte hört talas om handgräsklippare? Jag har en tomt på 1 400 kvadratmeter som jag alltid klippt med handjagare och som jag alltid kommer att göra. Fördelar med en sådan: Den går mycket tyst, är lättast av alla, den klipper bäst eftersom den är en cylindrisklippare, helt miljövänlig, är lättast att dra och så vidare. Hur kunde ni överhuvudtaget ha ett test av gräsklippare utan att nämna den bästa klipparen av alla?

Thord

SVAR. Ronny Karlsson, testkoordinator Råd & Rön: Det är en relevant fråga och vi är mycket medvetna om att det finns handgräsklippare. Dock domineras marknaden stort av motoriserade gräsklippare. Därför anser vi att det är viktigt att lyfta fram den elektriska klipparen som ett alternativ till den klassiska bensindrivna, eftersom den elektriska är betydligt mer miljövänlig.

FOTO BOSSE H. ERIKSSON

I NÄSTA NUMMER TESTAR VI:

- **Köksfläktar**
- **Mobiltelefoner**
- **Portabla mediaspelare**

LÄS OCKSÅ OM

Svarta listan. Råd & Rön's lista över företag som inte rättar sig över Allmänna reklamationsnämndens rekommendationer.

Granskning av klädkedjor. Stor internationell granskning av arbetsmiljön hos klädkedjornas underleverantörer.

Mellanmål. Matbutikerna svämmas över av allt det där vi ska äta mellan måltiderna. Mycket av det är tämligen onyttigt.

FLER TESTER PÅ www.radron.se

Vi lägger löpande ut nya tester på www.radron.se. Du hittar dem bland övriga tester på testsidan.

Råd&Rön

**NUMMER 7
UTKOMMER 24/8**

Är du missnöjd med en vara eller en tjänst ska du klaga där du köpt den.

Avvisas dina klagomål bör du vända dig till den kommunala konsumentvägledningen.

Om problemet ändå inte går att lösa kan du göra en skriftlig anmälan till

Allmänna reklamationsnämnden, Box 174, 101 23 Stockholm.

Anmälningssblanketter kan hämtas på ARN:s webbplats www.arn.se.

Brott mot god sed

Mats och Mona ville ha det radhus i Lund de tittat på och diskuterade ekonomin med en fastighetsmäklare på Hellborg & Partners Fastighetsförmedling AB. De gjorde klart att de inte kunde köpa huset om de inte kunde sälja sin dåvarande bostad utan att få slutligt uppskov med reavinstskatten.

Mäklaren sade att han skulle ordna det och paret genomförde köpet. Kontraktet undertecknades i april, överlåtelsedatum var i augusti. Priset var 1 225 000 kronor och provisionen för förmedlingsuppdraget 49 000 kronor.

När det blev dags för deklaration året därpå kontaktade Mats mäklaren för att få råd vad gällde ansökan om slutligt uppskov och fick höra att det var ganska okomplicerat. Skatteverkets besked blev att de inte fick slutligt uppskovsavgift och att de måste betala reavinstskatt eftersom bosättningstiden efter datum för köpekontraktet inte får räknas in i ansökan om slutligt uppskov. Det blev också ett skattetillägg på 10 procent. Den totala skatteskulden blev 156 009 kronor.

Efter några turer medgav mäklaren att Skatteverket gjort en korrekt bedömning. Mats kontaktade konsumentvägledare i Lund och fick rådet att först förhandla med Hellborg & Partners om kompensa-

tion för ekonomisk skada och i andra hand göra en anmälan till ARN samt eventuellt Fastighetsmäklarnämnden. Mäklaren avvisade kravet på kompensation.

ARN påpekar att mäklaren inte uppfyllt sin plikt att informera om rättsliga och privatekonomiska konsekvenser av en fastighetsaffär. Detta har orsakat Mats och Mona ekonomisk skada. Hellborg & Partners bör betala 156 000 till dem, vilket de har gjort.

Lite lack inte nog

Bilen, en Honda Civic för 43 900 kronor, var beställd och Sara skulle hämta den en dag i juni. Då skulle säljaren, Förenade Motor AB, ha lagt en rostskada på vänster bakskärm. Två dagar efter leveransen upptäckte Sara att skadan bara var provisoriskt överlackerad.

Säljaren skickade henne till tre olika lack- och plåtverkstäder för att få kostnadsförslag. Sedan bestämde sig säljaren för att stå för 3 000 kronor av kostnaden. Sara ansåg att Förenade Motor AB skulle betala det hela och sade att hon skulle göra en anmälan till ARN, varpå säljaren vägrade att betala något alls.

ARN konstaterar att säljaren hade gjort upp med Sara om att skadan skulle vara reparerad före leverans och rekommenderar bolaget att laga skadan utan kostnad för Sara.

Som man frågar...

Jessica ringde till Nordea för att få råd om en försäljning av fondandelar via internet. Beskedet blev att hon kunde omplacera det hon hade på sin Tillväxtfond till en annan. Hon fick inte veta att det hade varit bättre att omplacera andelar istället för ett fastställt belopp.

Fem dagar senare upptäckte Jessica att hennes order inte gått igenom. Hon förlorade 5 878 kronor på affären och ville ha ersättning av Nordea för det.

Banken sade att den som hon talat med i telefon bara givit generella råd kring en eventuell fondförsäljning. Jessica lade sin säljorder på kvällen en dag, kursen bestämdes dagen efter och då hade börsen gått ner kraftigt. Värdet på Tilläggsfonden blev då så lågt att banken inte kunde utföra uppdraget.

Jessica har fått svar på de frågor hon ställt i telefon, noterar ARN. Banken har inte varit oaktsam. Jessica får inga pengar tillbaka.